

Nitzan, Jonathan; Bichler, Shimshon

Book Part — Published Version

Capital and its Crisis: Table of Contents and Introduction

Provided in Cooperation with:

The Bichler & Nitzan Archives

Suggested Citation: Nitzan, Jonathan; Bichler, Shimshon (2022) : Capital and its Crisis: Table of Contents and Introduction, In: ההון ושברו (Capital and its Crisis), ISBN 978-965-541-195-9, Pardes, Haifa, pp. 21-50, <https://bnarchives.yorku.ca/752/>

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/270946>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

יהונתן ניצן | שמשון ביכלר

ההון ועברו

יהונתן ניצן | שמשון ביכלר

ההון ועברו

הקפיטליזם שולט בעולם. דיונים סוערים מתנהלים בין המלומדים הממסדיים לבין "הביקורתיים" על טיבו של הקפיטליזם הגלובלי. הבעיה היא שטיבו של המוסד המרכזי בקפיטליזם – ההון – אינו ידוע. לאחר יותר ממאתיים שנה של התפתחות קפיטליסטית נמרצת לא קיימת תיאוריית הון הגיונית אמפירית – לא במדע הכלכלה, לא בכלכלה הפוליטית המרקסיסטית ולא במדעי החברה בכלל, בין אם הם פוזיטיביסטיים או ביקורתיים, בין אם הם מודרניים או פוסטיסטיים.

הדבר בולט בעת משברי הון. אז נחשפת אוזלת ידם של המומחים והמנהלים האמונים על רזי ההון, ולעתים, ברגעי חרדה, הם אף מתוודים כי אין הם מבינים לא את טיבו של ההון ולא את משבריו. וכאשר מונפים דגלי המחאה והמפגינים יוצאים בזעם אל הרחובות, מתברר שאין להם תוכנית אלטרנטיבית. אין הם מבינים את מהותו של ההון ואת תוצאותיו.

הספר מציג דרך חדשה להבנת ההון ומשבריו המחזוריים. ההון אינו עצם מטריאלי ואף לא תהליך ייצור כלכלי. הוא אינו הצבר של אמצעי ייצור או מלאי של ציוד וטכנולוגיה, אלא מוסד מרכזי של יחסי שליטה, המאפשר בין השאר לשלוט בקווי הייצור, במלאי הסחורות ובעבודה השכירה. ההון הוא סימבול פיננסי של יחסי כוח מאורגנים הפרושים ברשת היררכית, ובמרכוז ניצבות קבוצות ההון הדומיננטי, אותן תשלובות תאגידיות-מדיניות. אלה כפויות לחלק-מחדש את יחסי הכוח לטובתן מול ההתנגדות ההולכת וגוברת, ובצירוף היחסים נוצר משבר ההון. משטר ההון (הקפיטליזם) הוא אופיי-כוח (mode of power) מסוג חדש יחסית בהיסטוריה של המין האנושי – משטר שהתמסד במאות האחרונות והלך והתגבש מחדש לאורך שבעת משברי ההון שהתחוללו מאז תחילת המאה התשע-עשרה.

הספר כתוב בשפה תמציתית פשוטה, ללא ערפל אקדמי, ואינו דורש מן הקוראים ידע מוקדם, "כלכלי", מתמטי, או אקדמי. הוא אינו מסתפק בסיסמאות ובהכרזות. הוא מציג לא רק היסטוריה ביקורתית, אם לא קטלנית, של תיאוריות ההון המרכזיות המקובלות, האקדמיות והרדיקליות, אלא גם תיאוריות ומודלים כמותיים אלטרנטיביים של ההון ומשברי ההון אשר יוכלו לשמש את הרוצים בדרך רדיקלית חדשה להריסת משטר ההון ולהחלפתו במשטר אנושי.

כותבי הספר, יהונתן ניצן ושמשון ביכלר, הם מרצים בכלכלה פוליטית באוניברסיטאות ובמכללות בקנדה ובישראל.

מחיר קטלוגי: ?? ש"

פרדס הוצאה לאור
ספרות עברית מתקדמת

ההון ושברו

יהונתן ניצן ושמשון ביכלר

ההון ושברו

π

פרדס הוצאה לאור

Jonathan Nitzan & Shimshon Bichler
CAPITAL AND ITS CRISIS

עריכה: גיורא נוימן
עימוד ועיצוב הכריכה: סטודיו פרדס הוצאה לאור

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור ומהמחברים.

מסת"ב: 978-965-541-195-9 ISBN:

© כל הזכויות שמורות למחברים ולפרדס הוצאה לאור

תשפ"ג 2022

Printed in Israel

לעקי

תוכן העניינים

19 חלק ראשון: השבר
21	פרק ראשון: משברי ההון
21	א. נתחיל הישר מן הסוף
22	1.א היסטוריה של מחירים
24	2.א הקפיטליזציה של המידע
25	3.א "מחירים ריאליים"
25	ב. פשר תרשים 1.א
29	ג. העמקת המשברים
31	ד. על פולחן הריאליזציה: בחינה מחדש
33	ה. יחסי תועלת מול יחסי כוח
34	1.ה היסטוריה אחרת של ההון בארה"ב
34	2.ה הסתירה בין צמיחה לבין אוטונומיה
35	3.ה חזרה להיסטוריה האחרת של ההון
37	ו. ההון ושברו. על הספר
37	1.ו ביקורת הכלכלה הפוליטית
45	2.ו הכלכלה הפוליטית החדשה: הון-ככוח
48	3.ו מקץ 20 שנה
51	פרק שני: תיאוריות המשבר המרכזיות
51	א. תורת המסתורין
52	ב. הפעם זה יהיה אחרת
54	ג. קיצור עיקרי האמונה: אי התאמה גורלית
56	ד. מדעי הבועה: The Mismatch Thesis
58	ה. הדוקטרינה הפיננסית
59	ו. מה פגום בהיגיון היחסים הזה?
60	1.ו פונקציית הייצור
61	2.ו מחלוקת קיימברידג'
65	3.ו מדד יחס טובין: Tobin's Q
68	4.ו פירושי הכנסייה (א): מדוע הממוצע גדול מ-1?
70	5.ו פירושי הכנסייה (ב): מדוע התנודות מן הממוצע חריפות וממושכות?
73	6.ו האלים הכזיבו
75	7.ו הכוהנים כיזבו

77	חלק שני : ההון
79	פרק שלישי: תיאוריות ההון
79	א. עלייתו של ההון
80	ב. מדע ההון: הכלכלה הפוליטית
82	ג. הכלכלה הפוליטית הקלסית
83	1.ג. הכלכלה הפוליטית הקלסית: המדינה הליברלית
85	2.ג. הכלכלה הפוליטית הקלסית: תיאוריית המחיר
87	ד. המדע המהפכני
87	1.ד. ביקורת הכלכלה הפוליטית
89	2.ד. ביקורת הכלכלה הפוליטית: מוסד ההון
90	3.ד. ביקורת הכלכלה הפוליטית: היסטוריה דיאלקטית
94	ה. קץ הכלכלה הפוליטית הקלסית
97	פרק רביעי: תיאוריות ההון הניאוקלסיות
97	א. הכלכלה הפוליטית הניאוקלסית
106	ב. תיאוריית הערך הניאוקלסית: התועלת השולית
106	1.ב. כיצד נקבע מחיר הסחורה? מה יהיה מחיר הסחורה בעתיד?
107	2.ב. השילוש הקדוש: הביקוש, ההיצע ושיווי המשקל.
109	3.ב. השילוש הקדוש: תנאים מקדימים
109	4.ב. פולחן פונקציית הביקוש
115	5.ב. פונקציית הביקוש: סיבוכים ראשונים
118	6.ב. פונקציית הביקוש: תרגילים להגברת האמונה
119	7.ב. פולחן פונקציית ההיצע
124	8.ב. פולחן שיווי המשקל
129	9.ב. על אידיאת השילוש הקדוש ועל המציאות
131	10.ב. ההיסטוריה של אי שיווי המשקל
137	פרק חמישי: תיאוריות ההון הניאוקלסיות (ב)
137	א. בחינה מחודשת של תיאוריית הערך הניאוקלסית
137	1.א. צורתה של עקומת הביקוש בשוק
139	2.א. חלוקה־מחדש של ההכנסות וצורתה של עקומת הביקוש
141	ב. האם קיימת עקומת היצע כללית בשוק?
143	ג. משמעות התלות ההדדית של ההיצע והביקוש בקפיטליזם של ימינו
145	ד. האם ניתן לדעת דבר כלשהו על תשוקות הצרכנים והיצרנים בתרבות ליברלית של שוק?
147	ה. האם ניתן להסיק ולהסביר את עקומות הביקוש וההיצע מן המידע הרב שזורם מהשווקים?
150	ו. ביקוש והיצע מצרפיים בעולם תאגידי־מדיני
151	1.ו. הכמות המצרפית על פי העולם הניאוקלסי
152	2.ו. שיווי משקל במצרף סחורות
155	3.ו. כמות ללא שיווי משקל

157	ז. מחירים הֶדוֹנִיִּים
160	ח. הכלכלה הפוליטית הניאו־קלאסית. הסוף העגום
163	פרק ששי: תיאוריות ההון המרקסיסטיות
163	א. הכלכלה הפוליטית המרקסיסטית
164	ב. תיאוריית הערך של (עודף) העבודה
164	1.כוחות ויסודות
164	2. תהליך הצבר ההון
165	3.כיצד מופיע הערך העודף?
166	4.כיצד נקבע מחיר הסחורה?
168	ג. המעבר מן הערך אל המחיר
169	1.ג. בעיית המעבר ותיאוריית המשברים הקפיטליסטיים של מרקס
171	ד. ביקורת המעבר הראשון מן הערך אל המחיר
173	1.ד. התפתחות הביקורת על המעבר הראשון
175	2.ד. עיקוף מיותר
175	3.ד. בעיית המעבר כתנאי ייצור משולב (joint production)
176	4.ד. ניסיונות לפתור את בעיית המעבר בייצור המשולב
178	5.ד. מרקס והיצור המשולב
179	6.ד. פתרונות מסוג חדש למעבר הראשון
181	7.ד. פרשנות חדשה למעבר הראשון
182	8.ד. העלות על פי TSSI
184	9.ד. המחיר על פי TSSI
186	ה. המעבר השני: ממחירי ייצור למחירי שוק
186	1.ה. תנאים מקדימים
188	2.ה. מבחנים אמפיריים
188	3.ה. מהו מחיר הסחורה?
189	4.ה. מהו ערך הסחורה?
190	5.ה. סיכום המעבר השני
190	ו. תיאוריית הערך המרקסית. מה נותר?
190	1.ו. מהו ייצור? מיהו יצרני?
192	2.ו. ספרת הייצור מול ספרת המיחזור
195	3.ו. מיהו לא יצרני?
196	4.ו. עבודה מופשטת
198	4.ו. מה נותר?
203	פרק שביעי: הכלכלה הפוליטית של המאה העשרים
203	א. "מדעי החברה" של המאה העשרים
207	ב. המציאות החדשה
209	ג. מדע המקרו כלכלה
211	ד. הסדר הקיינסיאני
214	ה. עידן "הקיינסיאניזם הצבאי"

216	ו. הסדר הקיינסיאני: צמיחה, פיתוח ודמוקרטיה
218	ז. קיינסיאניזם מדיני
220	ח. מדע הניהול הציבורי
223	ט. מדע היחסים הבינלאומיים
227	נספח. עלייתה ונפילתה של התיאוריה הכללית הקיינסיאנית
227	א. יסודות המדיניות הקיינסיאנית
231	ב. עקומת פיליפס
235	ג. הפיכת הנגד המוניטריסטית
240	ד. משבר 2008: סוף הדרך המוניטרית והקיינסיאנית
249	פרק שמיני: כלכלה פוליטית רדיקלית במאה העשרים
249	א. הניאור־מרקסיזם
251	ב. פיננסים ואימפריאליזם
252	ב.1 הון פיננסי
253	ב.2 תת צריכה
255	ב.3 השלב האחרון של הקפיטליזם
256	ג. התיאוריות הניאור־קלסיות והניאור־מרקסיסטיות בשנות המשבר הגדול
256	ג.1 תחרות "לא מושלמת"
257	ג.2 מחירים מוכתבים
259	ג.3 המרווח המקובל
260	ג.4 דרגת המונופוליות
263	ד. אסכולת ההון המונופולי
263	ד.1 נשיית העודף לעלות
265	ד.2 החזר השחור: הבזבז המוסדי ומנגנון ספיגת העודף
267	ד.3 ספיגת העודף ומלחמת וייטנאם
271	ד.4 הסדר האימפריאלי החדש
275	פרק תשיעי: כלכלה פוליטית רדיקלית במאה העשרים (ב)
275	א. מניאור־אימפריאליזם אל אסכולת התלות
277	ב. התפתחות האי־התפתחות
279	ג. חליפין לא שווים
282	ד. אסכולת המערכת העולמית
286	ה. בחינה מחדש של הקשר פיננסי־אימפריאליזם
286	ה.1 על מידע ומתודה
287	ה.2 תנועות הון ובעלויות רב לאומיות
288	ה.3 השינויים בבעלויות
293	ה.4 בחינה מחדש של ארה"ב ו"הפיננסיזציה"
300	ו. מרקסיזם לפוסטיזם
300	ו.1 מרקסיזם אירופי
302	ו.2 מרקסיזם אירופי: המחלוקת על המעבר
305	ו.3 מרקסיזם אירופי: המחלוקת על לידת הקפיטליזם

307	4.1 מרקסיזם פוליטי
310	ז. ממרקסיזם אקזיסטנציאליסטי לפוסטיזם
310	1.ז מבנה על מדיני
312	2.ז מבנה על תודעתי
315	3.ז מבנה על "אוטונומי חלקי"
317	4.ז פוסטיזם

321.....חלק שלישי : ההון ככוח

323	פרק עשירי: הכלכלה הפוליטית של הכוח
323	א. תיאוריית הון חדשה: הקדמות
325	ב. היסודות שעליהן בנויה הכלכלה הפוליטית
326	1.ב הדואליות של הכלכלה והפוליטיקה
329	2.ב שיווי המשקל המכני של העולם הכלכלי
331	3.ב העולם הריאלי והעולם הנומינלי
333	ג. תיאוריית ההון של תורסטיין ובלן
333	1.ג תעשייה ועסקים
336	2.ג מוסד הבעלות
338	3.ג הבלימה האסטרטגית
342	ד. העמקה בתיאוריית ההון החדשה
342	1.ד המעבר מתרבות קהילתית למשטרי הכוח
345	2.ד ההיסטוריה של משטרי הכוח. אחוזות המלוכה-עבדות
347	3.ד מדוע אופיי-הכוח הזה בקע לראשונה דווקא במסופוטמיה?
352	4.ד אופיי-הכוח הפיאודלי
357	פרק אחד עשר: אופי הכוח הקפיטליסטי
357	א. פולחן הקפיטליזציה
363	ב. הצבר דיפרנציאלי ושיעור הרווח הנורמלי
363	1.ב מהו אותו שיעור רווח נורמלי?
364	2.ב שיעור רווח נורמלי ובלימה אסטרטגית
368	ג. הצבר דיפרנציאלי והון דומיננטי
371	1.ג הצבר דיפרנציאלי ותהליך הריכוזיות
376	2.ג מדוע על תהליך ההצבר להתבסס על קבוצות ההון הדומיננטי בעלות הכוח המרוכז?
377	ד. הצבר דיפרנציאלי ומיסוד תאגידי-מדיני
377	1.ד עלייתה של הקורפורציה
382	2.ד הניהול התאגידי-מדיני
383	3.ד מוסד הקורפורציה והחשבונאות החדשה
384	4.ד יחסי הכוח והנכסים הרוחניים
386	5.ד הפריין המטריאלי והתחייבויות הפירמה
388	6.ד סיכום התמוזגות המניות באגרות החוב

391	פרק שנים עשר: אופי הכוח הקפיטליסטי (ב)
391	א. תולדות הקפיטליזציה והתפתחות רכיבי הכוח של המשטר
391	א.1 שער הניכיון והערך הנוכחי
392	א.2 תולדות הסיכון
397	א.3 הסיכון וההיפ
400	א.4 הסיכון ויחסי הכוח
402	ב. משטרי ההצבר הדיפרנציאלי
402	ב.1 סיפור ראשון
404	ב.2 סיפור שני
408	ג. היסטוריה של מחזורי ההצבר הדיפרנציאלי
410	ד. מיוזגים ורכישות
410	ד.1 מחזורי המיוזגים
413	ד.2 מדוע ממזגים? אידיאות והצדקות
417	ד.3 מדוע המיוזגים נוטים למחזוריות?
419	ה. האינפלציה והסטגפלציה
419	ה.1 מחזורי אינפלציה
421	ה.2 סטגפלציה דיפרנציאלית
422	ה.3 כיצד מתחוללת אינפלציה/סטגפלציה?
428	ה.4 ההצבר הדיפרנציאלי ומחזורי המיוזגים והסטגפלציה
432	ו. אופי הכוח הקפיטליסטי: כמה הערות לא מסכמות
432	ו.1 כלכלה פוליטית ישנה מול חדשה
434	ו.2 פיננסיוזציה מול קפיטליזציה
438	ו.3 מהות ההון
443	פרק שלושה עשר: הסבוטז'
443	א. תיאוריית הסבוטז' של תורסטיין נֶבֶלֶן
445	ב. הסבוטז': בלימה, גידור, הרחקה
447	ג. סבוטז' התשובות חדשות־פרסומת
450	ד. סבוטז' רשתות הקוצנוס
453	ה. ויקיפדיה ישראל ותיאוריית ההצבר הדיפרנציאלי
460	ו. סבוטז': אבטלה, פשיעה, ענישה בקפיטליזם
462	ו.1 התשובה של אסכולת פרנקפורט
464	ו.2 התעלומה
467	ו.3 פתרון ראשוני
467	ו.4 פתרון אחר
472	ז. סבוטז': רעב, תת תזונה והשמנת יתר בקפיטליזם
472	ז.1 רעב
473	ז.2 תת תזונה
475	ז.3 השמנת יתר
477	ח. סבוטז': מלחמות קפיטליסטיות

- 477 1.ח דם ונפט במזרח
- 479 2.ח קואליציית הנפט־נשק במזרח התיכון
- 486 3.ח האם זה יגמר בדם?
- 489 ט. סבוטז': השלטת סדר ההון בתרבות הפנאי. הקפיטליזציה של סרטי הקולנוע

497..... חלק רביעי : ההון ושברו.

499 פרק ארבעה עשר: משבר ההון

- 499 א. המשברים הקפיטליסטיים
- 504 ב. החלוקה־מחדש של ההכנסה הלאומית
- 510 ג. המשבר הקפיטליסטי על פי תיאוריית הון־ככוח
- 511 ג.1 המודל של הוסמן
- 515 ד. שוק ההון על פי תיאוריית הון־ככוח
- 515 ד.1 מדד יחסי הכוח
- 520 ד.2 מדד האימה (systemic fear)
- 527 ד.3 מדד כושר הסבוטז'

535 פרק חמשה עשר: צמיחת ההיררכיות

- 535 א. כיצד למדוד צמיחה
- 539 ב. צמיחה והיררכיה: התשובות הממסדיות
- 541 ג. צמיחה והיררכיה: תשובות אחרות
- 543 ד. דרך אחרת: אנרגיה בשירות ההיררכיה
- 551 ה. שתי דרכים לאנרגיה: שליטה והיררכיה מול דמוקרטיה והחיים הטובים
- 551 ה.1 הבעיות באומדן דרכי השימוש באנרגיה
- 552 ה.2 המודל לשתי דרכי האנרגיה
- 558 ה.3 צמיחה באמצעות בלימה מובנית
- 560 ה.4 צמיחת הדמוקרטיה וטיפוח החיים הטובים

563..... ביבליוגרפיה

רשימת הטבלאות והתרשימים

21	פרק ראשון: משברי ההון
29	טבלה א.1 שוק דובים עמוק (מחושב בדולרים קבועים)
22	תרשים א.1 מחיר המניות בדולרים "קבועים" בשנים 1791-2021
30	תרשים א.2 שיעור השינוי השנתי של מחירי המניות האמריקאיות בדולרים קבועים (ממוצע נע מרכזי של 10 שנים, 1796-2016)
51	פרק שני: תיאוריות המשבר המרכזיות
59	מתווה 1.1 התיאוריה הפינגסטית של ההון
63	תרשים ב.1 מלכודת "המחלף הכפול" של פיירו סרפה
67	תרשים ב.2 יחס ה-Q של טובין בארה"ב, 1932-2020
68	תרשים ב.3 ג'נרל מוטורס מול מיקרוסופט (שנת 2005)
72	תרשים ב.4 העולם על פי מומחי הדוקטרינה, 1935-2020
74	תרשים ב.5 שברונו של מדד הצבר הון בארה"ב. מציאות ותצפועים, 1935-2020
97	פרק רביעי: תיאוריות ההון הניאו-קלאסיות
108	טבלה ד.1 ממוצע הפעמים לעמוד של המילים 'ביקוש', 'היצע' ו'שווי משקל' בחמישה ספרי מבוא לכלכלה מובילים
110	טבלה ד.2 משל הביקוש וההיצע לתפוחי 'גרנד סמית' בטורונטו בשבוע מסוים
120	טבלה ד.3 משל הביקוש וההיצע לתפוחי 'גרנד סמית' בטורונטו בשבוע מסוים
130	טבלה ד.4 הסברי השינויים במחיר הנפט: "בגלל" "למרות"
103	תרשים ד.1 ההוצאה הממשלתית לצריכה ציבורית כאחוז מהתמ"ג במדינות העשירות ובמדינות הבינוניות והעניות (1960-2020)
105	תרשים ד.2 השקעה וצמיחה בארה"ב, 1950-2020
112	תרשים ד.3 המשל על פונקציית הביקוש לתפוחי גרנד סמית בשוק בטורונטו
113	תרשים ד.4 פונקציית הביקוש על פי האמונה
121	תרשים ד.5 המשל על פונקציית ההיצע לתפוחי גרנד סמית בשוק בטורונטו
122	תרשים ד.6 פונקציית ההיצע על פי האמונה
126	תרשים ד.7 המשל על שווי המשקל. כיצד השוק התחרותי המשוכלל מסלק את עודפי ההיצע והביקוש
127	תרשים ד.8 המשל על שיווי המשקל הנע כתגובה לשינויים בפונקציות הביקוש וההיצע
128	תרשים ד.9 המשל על שיווי המשקל הנע כתגובה חוזרת לשינויים בפונקציות הביקוש וההיצע
132	תרשים ד.10 מחירים יחסיים וכמויות של נעליים שנרכשו בשוקי ארה"ב בשנים 1959-2020

134 **תרשים ד.11** היסטוריה מסתורית של אי שיווי משקל בשוקי ארה"ב. האם ביקוש והיצע יכולים להסביר מחירים וכמויות במציאות? הדגמה משוק הנעליים בארה"ב

137..... פרק חמישי: תיאוריות ההון הניאוקלאסיות (ב)

138 **תרשים ה.1** עקומת הביקוש במצב "הכול הולך"
153 **תרשים ה.2** "כמות ההון" של תאגיד פטרוקאר

203 פרק שביעי: הכלכלה הפוליטית של המאה העשרים

215 **תרשים ז.1** הוצאות ביטחוניות וצמיחה משקית בארה"ב, 1920-2021
230 **תרשים ז.2** צמיחה ואבטלה בארה"ב, 1880-2021
232 **תרשים ז.3** עקומת פיליפס המקורית
241 **תרשים ז.4** מאזן תקציבי של הממשלים במדינות המפותחות, 1960-2021
243 **תרשים ז.5** החוב הממשלתי כאחוז מהתמ"ג במדינות המפותחות, 1969-2021
245 **תרשים ז.6** הבסיס המוניטרי, 1970-2021
247 **תרשים ז.7** התשואה על אג"ח ממשלתיות לטווח ארוך בשלוש מדינות מובילות, 1954-2021

275..... פרק תשיעי: כלכלה פוליטית רדיקלית במאה העשרים (ב)

289 **תרשים ט.1** הנכסים הזרים הגלובליים ביחס לתמ"ג הגלובלי, 1870-2020
290 **תרשים ט.2** "מחזורי הגמוניה" חלקם של בעלי נכסים בריטיים ואמריקאיים בכלל הנכסים הזרים בעולם, 1825-2020.
292 **תרשים ט.3** התפלגות הרווחים הנקיים של התאגידים הרשומים למסחר במניות בעולם לפי אזור רישום, 1973-2021 (אחוז מסך כל הרווח הנקי התאגידי בעולם)
296 **תרשים ט.4** "הפיננסיזציה" בארה"ב ובשאר העולם, 1973-2021 אחוז הרווח הנקי של התאגידים הרשומים למסחר במניות בענפים הפיננסיים מתוך כלל הרווח הנקי של התאגידים הרשומים למסחר במניות, בארה"ב ובשאר העולם
298 **תרשים ט.5** תזרים המזומנים התאגידי בארה"ב ובעולם, 1980-2021 תזרים המזומנים בתאגידיים "הפיננסיים" הרשומים למסחר במניות כאחוז מתוך כלל תזרים המזומנים בתאגידיים הרשומים למסחר במניות
299 **תרשים ט.6** "העודף הפיננסי" בארה"ב ובעולם, 1980-2021 כלל ההכנסות שלא משכר עבודה בתאגידיים "הפיננסיים" הרשומים למסחר במניות כאחוז מתוך כלל התאגידיים הרשומים למסחר במניות

323..... פרק עשירי: הכלכלה הפוליטית של הכוח

341 **תרשים י.1** עסקים מול תעשייה

357..... פרק אחד עשר: אופי הכוח הקפיטליסטי

366 **תרשים י"א.1** כוח עסקי ובלוימה תעשייתית שיעור האבטלה וחלקם של הקפיטליסטים בהכנסה הלאומית בארה"ב, 1933-2020
367 **תרשים י"א.2** חלקם של הקפיטליסטים בהכנסה הלאומית בארה"ב, 1929-2020

391..... פרק שנים עשר: אופי הכוח הקפיטליסטי (ב)

- 411 תרשים י"ב.1 רכישות ומיזוגים בארה"ב, 1860-2020
- 418 תרשים י"ב.2 מדד טובין ויחס קנייה-בנייה בארה"ב, 1940-2020
- 420 תרשים י"ב.3 מדד המחירים לצרכן באנגליה, 1209-2020
- 423 תרשים י"ב.4 אינפלציה וחלוקת הכנסות בין ההון לבין השכר, 1950-2020
- 425 תרשים י"ב.5 אינפלציה ורווח נקי דיפרנציאלי למועסק, 1950-2020
- 427 תרשים י"ב.6 צמיחה ואינפלציה בארה"ב, 1820-2021
- 430 תרשים י"ב.7 מיזוגים וסטגפלציה בארה"ב, 1894-2020

443..... פרק שלושה עשר: הסבוט'ז'

- 493 טבלה י"ג.1 השקת סרטים חדשים בשנת 1986 דרוג על פי ההכנסות בקופות
- 493 טבלה י"ג.2 השקת סרטים חדשים בשנת 1986 דרוג לפי מספר האולמות שהקרינו בהשקה
- 461 תרשים י"ג.1 אוכלוסיית העונשין בארה"ב כחלק מכלל האוכלוסייה, 1925-2018
- 465 תרשים י"ג.2 אבטלה וענישה
- 468 תרשים י"ג.3 אבטלה וענישה בארה"ב. מבט חדש
- 470 תרשים י"ג.4 חלוקת ההכנסות האישית בארה"ב: חלקו של העשירון העליון, 1913-2019
- 471 תרשים י"ג.5 חלוקת ההכנסות ושיעור הענישה
- 474 תרשים י"ג.6 מחירי המזון היחסיים והרווחים היחסיים בעסקי המזון, 1974-2021
- 476 תרשים י"ג.7 אחוז בני האדם בעולם הסובלים מתת משקל ומהשמנת יתר, 1975-2016
- 481 תרשים י"ג.8 יצוא הנפט של אופ"ק והרווח הנקי של קבוצת תאגידי הנפט המרכזיים, 1950-2021
- 483 תרשים י"ג.9 רווח דיפרנציאלי למניה של תאגידי הנפט והמחיר היחסי של נפט גולמי
- 485 תרשים י"ג.10 דם ונפט במזרח הציבר דיפרנציאלי: תאגידי הנפט המרכזיים מול 500 הגדולים ברשימת הפורצ'ן, 1966-2020
- תרשים י"ג.11 השינויים ביחסי הכוח בעולם חלקן של הקואליציות היריבות בשווי השוק של כלל התאגידים הרשומים בעולם, 1974-2022
- 488
- 495 תרשים י"ג.12 יחסים מסוכנים בין ציפיות להכנסות לבין הכנסות מסרטים בהוליווד, 1980-2019

499..... פרק ארבעה עשר: משבר ההון.

- 504 טבלה י"ד.1 מרכיבי ההכנסה הלאומית
- 499 תרשים י"ד.1 מחיר המניות בארה"ב בדולרים קבועים בשנים, 1791-2021
- 500 תרשים י"ד.2 שיעור השינוי השנתי של מחיר המניות בארה"ב בדולרים קבועים, 1796-2016
- תרשים י"ד.3 שווי השוק והרווח הנקי של קבוצת הצמרת התאגידית (0.01% מכלל התאגידים) ביחס להכנסה הלאומית בארה"ב, 1950-2020
- 503
- 506 תרשים י"ד.4 שיעור המועסקים וההכנסה למועסק בארה"ב
- תרשים י"ד.5 הקפיטליסטים מול בעלי ההכנסות שלא מעבודה ושלא מהון: חלקן של שתי הקבוצות בהכנסה הלאומית של ארה"ב, 1929-2020
- 507
- 508 תרשים י"ד.6 חלקו של הרווח התאגידי בהכנסה הלאומית ושיעור המס האפקטיבי, 1929-2020
- 512 תרשים י"ד.7 שווי השוק וערך מוסף גולמי של תאגידי אמריקאים
- 514 תרשים י"ד.8 מדד הווסמן והתשוואה הנומינלית הכוללת על מדד S&P 500

517	תרשים י"ד.9 מדד הוסמן מול מדד יחסי הכוח
519	תרשים י"ד.10 מדד יחסי הכוח והתשואות העתידיות
523	תרשים י"ד.11 מדד האימה הקפיטליסטית מחיר מניה מול רווח למניה של ה־1871-2021, S&P 500
524	תרשים י"ד.12 מדד האימה הקפיטליסטית, 1881-2021
528	תרשים י"ד.14 יחסי הכוח וכושר הסבוטז'
531	תרשים י"ד.15 אימה וסבוטז'

535..... פרק חמשה עשר: צמיחת ההיררכיות

539	טבלה ט"ו.1 שיעור שינוי שנתי בשימוש העולמי באנרגיה (ממוצע גיאומטרי)
538	תרשים ט"ו.1 השימוש העולמי באנרגיה מ־10000 לפנה"ס עד 2000 לספירה.
554	תרשים ט"ו.2 עקומת האנרגיה ההיררכית
556	תרשים ט"ו.3 עתידים במרחבי האנרגיה היררכיה
559	תרשים ט"ו.4 מסלול משטר ההון.

563..... ביבליוגרפיה

חלק ראשון

השבר

משברי ההון

א. נתחיל הישר מן הסוף

כיצד נראה המשבר הקפיטליסטי? במה הוא שונה מנפילות מחזוריות בשוקי ההון? כיצד נוכל להגדירו? מהם גבולותיו?

מאחר שאיננו פותחים את הספר בפרק המוקדש להקדמה, כבר מלכתחילה ראוי לציין, שאנו מתרכזים דווקא במה שהתיאורטיקנים למיניהם דוחקים הצדה. וכך, בפרק זה ולאורך כל הספר, אנו בוחנים מחדש לא רק תיאוריות, אידיאולוגיות ומוסכמות, אלא גם מושגים ושיטות הנחשבים ל"טכניים" בעיקרם, כביכול הם כלים בלבד המשמשים כמדדים אובייקטיביים מזה דורות. לעתים נתעמק במתודות לאיסוף הנתונים, בשיטות המחקר הנהוגות ולא נשכח את נפתולי החשבונאות ונפלאות הסטטיסטיקה.¹ וכך, כדי להציג את המשבר הקפיטליסטי, נפתח בגרף טכני לכאורה. תרשים 1.1 מתאר את מחיר "ההון הריאלי" בארה"ב למן סוף המאה השמונה עשרה ועד לשנת 2020. התרשים מורכב ממיטב הרכיבים הטכנו-אידיאולוגיים שהוטבעו בתודעה הכלכלית פוליטית בת ימינו, ואנו ננסה להסביר אותם בפרק זה ונמשיך ונרחיב במרוצת הספר. למעשה, הפרק הנוכחי ינוע הלוך ושוב סביב תרשים זה וידון בו מהיבטים שונים.

נפתח ברכיב **מחיר ההון**, עניין פשוט וטכני מעיקרו שאין עליו ויכוחים.² התרשים הנוכחי מציג את מחיר המניות המובילות בשוקי ההון בארה"ב לאורך תקופה של מעט יותר ממאתיים השנים האחרונות. מה עשוי להיות פשוט מכך?

מאחר שמדברים על מחיר ההון, עולה מיד שאלה טריוויאלית: **מהו טיבו של ההון?** מדובר במושג השגור בפיו של כל יליד משטר ההון (קפיטליזם), ומצוי בשימוש יומיומי אצל הכלכלנים והחשבונאים. לא יתכן שכולם מדברים וכותבים על הון מבלי שיהיה ברור להם מהו. לפחות לכלכלנים המושג בוודאי ידוע, שהרי ברור שההון הינו נושא כלכלי השייך לייצור, לצריכה ולכספים. אלא שאנו ספקנים וסבורים שלאורך הספר, אידיאת ההון הידועה בציבור תלך ותתפורר, ואט אט תלבש מהות חדשה לחלוטין.

אבל מיד צצה שאלה טורדנית נוספת: **המחיר המופיע בתרשים נתפס כמושג אוניברסלי ואל זמני.**³

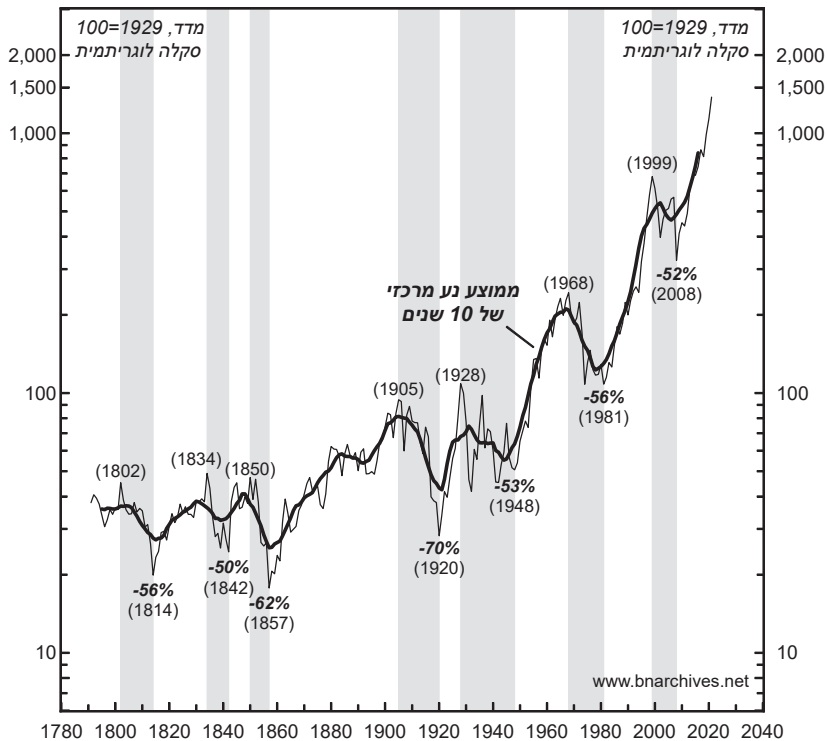
1 בין השאר, בפרק 5.

2 ניתוח מפורט של דוקטרינת מחיר ההון מופיע בפרקים 2, 5, 11-12.

3 ניתוח מפורט של הדוקטרינה השלטת של המחיר (מדע הכלכלה) מופיע בפרקים 4-5. ניתוח מפורט של דוקטרינת הערך/מחיר המרקסיסטית, פרקים 6, 8-9.

כך מכל מקום הוא נתפס בהכרת מדעני הכלכלה וגם בהכרת ההמון. מחיר סחורה הוא מחיר סחורה, כמו $1 + 2 = 3$. מה כבר יכול להיות? אבל האם המחיר הוא אכן מושג אל זמני וסטנדרטי התואם לכלל הציביליזציות?

תרשים 1.א מחיר המניות בדולרים "קבועים" בשנים 1791-2021

הערה: העמודות האפורות שבתרשים מסמנות משברים בנוסח "שוק דובים עמוק" (major bear market) ואלה מוגדרים כאזורי נפילה רב שנתיים המאופיינים כך: ראשית, הממוצע הנע המרכזי בן עשר השנים של מחירי המניות בדולרים קבועים נוטה משה לטווח ארוך. שנית, באזור הנפילה, כל שיא עלייה זמני בסדרה, עדיין נמוך מן השיא הקודם. מדד מחירי המניות האמריקאיות ממוצע ארבע סדרות שונות: הראשונה מכילה מניות בנקים, ביטוח ומסילות ברזל משוקללים על ידי מאגר המידע Global Financial Data לשנים 1791-1870. הסדרה השנייה לשנים 1871-1925 נערכה על ידי Cowles/Standard and Poor's Composite. סדרת הנתונים השלישית לשנים 1926-1956 היא ה-Stock-90 Composite, והרביעית מ-1957 ועד עתה היא ה-S&P 500. המחירים הקבועים בסדרות מחושבים באמצעות חילוק מדד מחירי המניות במדד המחירים לצרכן האמריקאי משורשר על בסיס שנת 1929=100.

SOURCE: Global Financial Data (series codes: _SPXD for stock prices; CPUSA for consumer prices); Standard and Poor's through IHS Markit (series codes: SP500@40.D7 and SP500.D7 for stock prices); IMF through IHS Markit (series code: L64@C111 for consumer prices).

1.א היסטוריה של מחירים

איסוף והשוואת נתוני המחירים של ניירות הערך – שלא לדבר על שרשורן – לאורך תקופה כה ארוכה נראים כמשימה יומרנית במקצת. שהרי הקפיטליזם עבר תמורות רבות, תודעתיות

המאה העשרים ואחת נפתחה במשבר מתמשך (2000-2009 לפי הספירה שלנו). מאז קיימים ניסיונות בלתי פוסקים, שלעיתים נראים נואשים, למסד הסדרים חדשים. אבל ברור שהפעם האוליגרכיה התאגידית החדשה רחוקה מגיבוש הסדר חדש. לא משום שאין בנמצא "מנהיג" מהסוג של רייגן או תאצ'ר או פינשוה – כאלה דווקא יש בשפע – אלא שהם נראים היום נלעגים. כי הפעם "המנהיגים" החדשים אינם מסוגלים להגיע להסדר מדינתי-תאגידי חדש מכמה סיבות: ראשית, משום שעולם המעצמות הישן נגזז ובמקומו עולים מרכזים גלובליים בלתי יציבים. במצב זה, הסדרי מטבע או אמנות מכס בין מדינותיים הינם הסדרים ישנים שאינם עונים על המציאות החדשה.

שנית, מדובר היום במשטר קפיטליסטי עולמי. בתקופות המשבר הקודמות רוב העולם לא היה נתון רשמית תחת השליטה הקפיטליסטית. בחלקו הוא היה תחת משטרים לא קפיטליסטיים או היה בתהליך דה-קולוניזציה. הסדר הקיינסיאני למשל, נגע בעיקר לכעשרים מדינות קפיטליסטיות מפותחות במערב בלבד, כולן תחת חסות ההגנה והמטבע האמריקאיים או תחת מטריית השוק האירופי.

הסיבה השלישית, והחשובה ביותר, היא שסדר חדש הממסד יחסי כוח חדשים דורש מהאוליגרכיות התאגידיות-מדיניות של היום לוותר לחלוטין על הסדרים הכוחניים שהתגבשו בעבר הניאו-ליברלי. ויתורים מהסוג הזה מנוגדים לחלוטין לאינטרסים של ההון הדומיננטי. קיימים מחסומי תודעה שאין אפשרות לחלוף דרכם ומבחינה זו המצב קשה יותר מאשר בשנות השלושים של המאה העשרים, כי הפעם מדובר במשטר קפיטליסטי עולמי המושרש היטב בתודעה ללא אלטרנטיבה משמעותית. את עוצמת תודעה זו מבטא הרהור של אחת מגיבורות הרומן אפשרות של אי מאת מישל וולֶק, דמות המייצגת את דור הצעירים שנוולדו אל תוך משטר ההון הגלובלי: "להילחם במשטר הקפיטליסטי נראה כמו להילחם במזג האוויר".

ו. ההון ושברו. על הספר

1.1 ביקורת הכלכלה הפוליטית

עשרים וחמש השנים שלאחר מלחמת העולם השנייה נחשבו במערב לשנות שגשוג. היה אף אידיאולוג שהכתיר את התקופה כ"חברת השפע"²⁸ הכינוי רמז לכך שחברות המחסור מעידן המהפכה התעשייתית הוחלפו במשטרים בעלי צמיחה יציבה ורמת חיים גבוהה.

עידן השפע התנהל בצילה של המלחמה הקרה, ואולי משום כך נעלמה באותה תקופה המילה "קפיטליזם". היא נחשבה לסיסמה מיושנת המדיפה עובש אידיאולוגי ותעמולה רדיקלית. היא השתייכה לאותן אידיאולוגיות מחסור מן התקופה הוויקטוריאנית שהתאימו לבתי חרושת עשנים, פועלים רעבים ושביטות אלימות שעבר זמנן. לעומת אידיאולוגיות אלה צמחו מדעי החברה באוניברסיטאות המערביות של שנות החמישים והששים. אלה טיפחו את לימודי "המודרניזציה". מחקרים, תיאוריות, מכוני מחקר וכתבי עת על מודרניזציה הבטיחו מוניטין מדעני, קידום אקדמי וסבסוד אמריקאי. הם הציגו גישות פוזיטיביסטיות מעשיות, שיטות מדעיות כמותיות ותפריטי ניהול למניעת משברים מחזוריים ולייצוב המשקים והמשטרים. הקפיטליזם ותחלואיו שקע ונתר מאחורי מסך הברזל לשימושם של עסקני המפלגות הקומוניסטיות בלבד.

והנה, בשנות התשעים של המאה העשרים, בריה"מ נפלה, ההיסטוריה הסתיימה והקפיטליזם חזר לפתע כמובן מאליו והדהד בכל פינה. לא יכולת בלעדיו במדעי החברה והרוח, ובעיקר בפוסט מדעי הרוח והחברה. הוא הפך לחלק הכרחי בלימודי הזרות, הגזע והמיניות. דיונים סוערים התנהלו בין המלומדים הממסדיים לבין "הביקורתיים" על טיבו של הקפיטליזם הגלובלי, על הקפיטליזם הפוסט קולוניאלי, על הקפיטליזם הפטריארכלי-הגברי-הלבן. בעוד שהשמרנים מספרים בשבחי כלכלת השוק הקפיטליסטית, הרדיקלים מוחים נגד עוולות הקפיטליזם הפיננסי. כלכלני הממסד מטיפים בזכות הפיריון וההייטק שהצמיח הקפיטליזם, ואילו אנשי המחאה מפגינים נגד אנשי השטן הקפיטליסטיים מוול סטריט, מכינוסי דאבוס, מהתאגידים הבינלאומיים ומקרן המטבע הבינלאומית (IMF). לחלק, הקפיטליזם הוא גלגל ההצלה לקיומה של האנושות וחירותה. לאחרים, הוא אסון אקולוגי והרס תרבותי. חלק רואים במלחמות שפרצו בעשורים האחרונים במזרח התיכון וברחבי העולם כמשרתות אינטרסים קפיטליסטיים, אחרים רואים בהן מלחמת תרבויות בין משטרי דיכוי לבין כוחות הנאורות והקידמה.

רק דבר אחד אינו נתון במחלוקת, ונראה שטיבו נהיר לכולם: המוסד המרכזי של הקפיטליזם – ההון. לכן יהיה מפתיע אם נציין שלאחר יותר ממאתיים שנה של התפתחות קפיטליסטית נמרצת, והתפתחות אידיאולוגית וביקורתית ערה על המשטר הקפיטליסטי ועל תולדותיו – מהותו של ההון נותרה בלתי ברורה. למעשה, לא קיימת תיאוריית הון הגיונית אמפירית – לא במדע הכלכלה, לא בכלכלה הפוליטית המרקסיסטית ולא במדעי החברה בכלל, בין אם הם פוזיטיביסטיים או ביקורתיים, בין אם הם מודרניים או פוסטיסטיים.

הדבר בולט ביותר בעת משברי הון. אז נחשפת אוזלת ידם של המומחים והמנהלים האמונים על רזי ההון, ולעתים ברגעי חרדה, הם אף מתוודים כי אין הם מבינים לא את טיבו של ההון ולא את משבריו אשר נפלו לפתע עליהם ובעיקר מתגלה אימתם מפני הקריסה המוחלטת של משטר ההון. פרק 2 מתאר כמה מהסצנות האלה בקצרה. בשעה כזאת מונפים דגלי המחאה והמפגינים יוצאים בזעם אל הרחובות. אולם אף להם אין תוכנית אלטרנטיבית. אף הם אינם מבינים את מהותו של ההון ולא את טיבו של משבר ההון. לפתע מתגלה שלא קיימת תיאוריה רדיקלית של הון ומשבריו, ובוודאי לא תיאוריה בעלת יכולת אמפירית כמותית, עד למשבר הבא.

כל התיאוריות, המודלים והתחזיות הכלכליות על המשבר, הן הפשוטות והן המסובכות, בנויות על כמה עקרונות פשוטים ושגויים. העיקרון הראשי של הדוקטרינה הניאו-קלאסית (ולמעשה של כלל האסכולות הכלכליות פוליטיות) הוא הפיצול בין העולם "הריאלי" ובין העולם "הפיננסי".

בכל התיאוריות, קיים למעשה "הון ריאלי" בלבד. זה אוסף של מכונות, מבנים, מלאים, פטנטים וידע מוגן. מנגד, על פי האמונה המקובלת, מחירי ההון של הנכסים הפיננסיים (אשר מתגלמים במחירי המניות, אגרות החוב, וניירות הערך השונים) הם **השתקפות** בלבד של הנכסים "הריאליים". פיצול דומה בין שני סוגי ההון מופיע גם בתיאוריות המרקסיסטיות השונות (ואין חשיבות לאסכולה). אצלן שני סוגי ההון נקראים בשמות אחרים כגון: הון יצרני מול הון פיקטיבי, הון ממשי מול הון סיבוב, הון תעשייתי מול הון פיננסי.

הגרסה הנפוצה בתיאוריות המסבירות את המשבר היא שסיבת המשבר נובעת מאי ההתאמה בין ההון הריאלי לבין ההון הפיננסי – אי התאמה ההולכת וגדלה עד כדי כך שתופחת לה "בועה". היא נובעת מכך שהמחיר הפיננסי של ההון חורג לחלוטין מן "הערך האמיתי", או מן "השווי הריאלי" של ההון (מונחים החביבים על המסבירים). ואז פוקעת לבסוף הבועה כמו מורסה ותוצאותיה

ידועות: פשיטות רגל, מיתון, וקיצוצים. פרק 2 דואג לתאר ולהפריך את תיאוריית הבועה, אולם מעל לכול הוא מפריק את קיומם כביכול של שני סוגי הון – ההון הריאלי והשתקפותו הפיננסית. העיקרון השני בתיאוריות הכלכליות השונות הוא ההפרדה האנליטית בין הכלכלה לבין הפוליטיקה או בין המדינה לבין השוק. הכלכלה נחשבת לתחום יצרני עסקי המבוסס על תועלת ויחסי חליפין חופשיים בין יחידים. הפוליטיקה לעומת זאת מטבעה היא קולקטיבית, עוסקת בחלוקה, ויחסים בה כוחניים ומבוססים על פיקוד והיררכיה. מאז אדם סמית נהוג לטעון, בגרסאות שונות, שככל שהמדינה והפוליטיקה ימעטו להפריע לכוחות השוק ולהתערב בכלכלה, כך עושר האומה ישגשג ורווחת היחידים תיצמח. פרק 3 מתאר את מקורו של הפיצול בין הכלכלה למדינה. הפיצול נעוץ עוד בערש הקפיטליזם, כאשר ההוגים הליברליים, אשר ביטאו את מאווי הבורגנות המתחזקת מול "המשטר הישן" המתערער, התמקדו ברעיון החדשני אודות הפרדת "החברה האזרחית" ממוסדות המדינה המלוכנית. מוסד השוק הפך מכאן ואילך לדגל הפוליטי של ההון ובעליו. השוק הוא תמצית החופש והשוויון של היחידים כנגד עריצות המדינה. הניגוד הזה בין הפוליטיקה לבין הכלכלה התמסד בתוככי הביורוקרטיה האקדמית והונצח באמצעות הזיכיון שהוענק למחלקות מדע הכלכלה לעסוק באופן בלעדי במוסד הפוליטי המרכזי של הקפיטליזם – מוסד ההון.

בדוקטרינות הליברליות, ההון הינו עושר ריאלי הנצבר ביחידות מוניטריות. עושר זה נובע מפעילות כלכלית יצרנית. הוא מקבל את ערכו מכוחות מאגיים כמו ביקוש, היצע ושיווי משקל. כוחות אלה פעמים מגדילים את ערכו ופעמים מקטינים אותו. אולם ברור שמאחרי המחירים והכמויות בשוק של סחורות ההון מצויות יחידות תועלת של צרכנים ויצרנים. התועלת היא הבסיס הכמותי של ההון.

המרקסיסטים אינם מסכימים להפרדה זאת לכאורה. מאז מרקס, תוקפים ההוגים המרקסיסטים את הדימוי הכוזב של חליפין חופשיים בין יחידים בשוק. בעיניהם, המניע המרכזי בקפיטליזם אינו חליפין בין יחידים בשוק אלא מנגנון הצבר ההון הנכפה על המין האנושי. מאחורי הצבר ההון מסתתרים יחסי ניצול והפקעת עודף העבודה מן העובדים היצרניים, בחסות המוסדות המדיניים. אך גם בדוקטרינות המרקסיסטיות הקיום האנושי מתפצל בין יחסי הייצור הישירים השוררים בין הקפיטליסטים לבין העובדים מצד אחד, לבין יחסי הסמכות והקניין המצויים במבנה על מדיני משפטי מצד שני. בספרת יחסי הייצור ("מבנה התשתית") מתחולל הצבר ההון הכלכלי, וספרת יחסי הסמכות ("מבנה העל") המדינית היא התחום הפוליטי המגן על הצבר ההון ומשקף את אופי הייצור בתקופתו.

שתי האסכולות הללו, הליברליות והמרקסיסטיות, צמחו והתמסדו יחד עם התבססותו של משטר ההון באירופה, בצפון אמריקה ולבסוף בשאר חלקי העולם. האסכולה הליברלית הצמיחה את מדע הכלכלה הפוליטית, שהיה אמור לנסח את חוקי הטבע של כלכלת השוק האוטונומית. כנגדה התפתחה הכלכלה הפוליטית המרקסיסטית שיצרה חוקים היסטוריים דיאלקטיים האמורים לרשת את כלכלת השוק ולהחליף את שליטת ההון ובעליו בחברה אל-מעמדית דמוקרטית. ההיסטוריה של שתי אסכולות ההון הללו ומקורות השראתן מתוארת בפרק 3.

במחצית השנייה של המאה התשע עשרה היה ברור שהקפיטליסטים ניצחו. הסדר הקפיטליסטי החדש הלך והשתלט על העולם. אלא שסדר זה כבר היה רחוק מן המאבקים שניהלה הבורגנות ו"החברה האזרחית" בתחילת דרכה נגד האצולה והמוסדות המלוכניים. הבורגנות הישנה הייתה בשקיעה פוליטית. תהליכי הריכוזיות האיצו את עלייתו של מעמד שליט חדש בעל אינטרסים

חדשים, שנוקק לסדר מדיני חדש. זהו סדר מדיני עסקי של פירמות גדולות, קבוצות הון ענקיות, קונצרנים, טראסטים, השקעות בינלאומיות ושוקי אשראי וניירות ערך גלובליים. הסדר הקפיטליסטי נראה ככוח דינמי שאין לעמוד בפניו, והקפיטליסטים כבר הציגו ביטחון עצמי גובר. עתה, לא נותר אלא לסלק מן הבמה את שרידי הוויכוחים "המעמדיים" של הכלכלה הפוליטית הקלסית לטובת מדע פוזיטיבי. זה היה הזמן לעלייתה של הכלכלה הפוליטית הניאו־קלסית, אשר הייתה אמורה להפוך את הכלכלה הפוליטית למדע של ממש – חלק ממדעי הטבע.

פרק 4 מתאר את הדוקטרינה הניאו־קלסית – או בשמה החדש, "מדע הכלכלה" (Economics) – כפי שהיא נלמדת ומשוננת באוניברסיטאות ברחבי העולם כיום. מדע הכלכלה אמור לענות על השאלות המרכזיות בקיומו של היחיד ביקום הקפיטליסטי: ראשית, מה יהיה מחיר הסחורה בשוק בעתיד ושנית, כיצד נקבע מחיר הסחורה.

לאחר למעלה ממאה שנים של ניסיונות, מדע הכלכלה אינו מסוגל להשיב על השאלה הראשונה. לעומת זאת, על השאלה השנייה – כיצד נקבע המחיר – תשובות מדע הכלכלה נחרצות וכתובות בלשון חד משמעית. התשובות מבוססות על תיאוריית הערך הניאו־קלסית. תיאוריה זאת היא הפולחן המדעי שמשונן ומתורגל במשך שנים במחלקות לכלכלה על סעיפיהן ושלוחותיהן בניהול, מימון, ביטוח, חשבונאות וסטטיסטיקה כלכלית. פולחן זה מחדיר את האמונה הקנאית בשילוש הקדוש – הביקוש, ההיצע ושיווי המשקל.

פרק 4 פורש את קיצור תולדות האמונה בשילוש הקדוש כפי שהם כתובים על ספרי הישר של המבוא למדע הכלכלה. בסופו של הפרק לא נותר הרבה מן הפולחן: לא מעקומת הביקוש ולא מעקומת ההיצע, לא מיחידות התועלת ולא מטעם הצרכנים, לא מן האוטונומיה של עקומות הביקוש וההיצע ולא מן האוטונומיה של הצרכנים. אף מסתורי שיווי המשקל נותרים מסתוריים, הן לכוהנים הניאו־קלסיים והן לצאן מרעיתם. מצבו של מדע הכלכלה נראה עגום.

פרק 5 מיועד למתחכמים ולבעלי תארים מתקדמים במדע הכלכלה, ולכל המתקשים עדיין להאמין כי הבעיות, הסתירות והמבוכות נעלמו מעיני "מי שצריך לדעת". קשה להאמין כי במרוצת מאה השנים האחרונות לא נמצאו פתרונות לבעיות שהועלו בפרק 4. שהרי לא ייתכן כי כולם בורים או עוסקים בהכחשה ובהונאה עצמית, ורק מחברי ספר זה הינם חכמים מתוצרת עצמית.

פרק 5, אם כן, מעמיק בבעיות היסוד התיאולוגיות ומתעמת עם הניסיונות שנערכו במאה השנים האחרונות על ידי מדעני הכלכלה לפתור את הקשיים וליישב את הסתירות. אם למישהו עוד נותרו ספקות, הפרק מראה שעקומת הביקוש הכללית בשוק אינה יורדת משמאל לימין למטה, אלא מסוגלת להשתולל באופן לא צפוי אף אם עקומות הביקוש הפרטיות של היחידים הרציונליים מתנהגות כיאות על פי צווי ההלכה. זה אף עשוי להגיע למצבים שקיימות בהם כמה נקודות שיווי משקל הנחטכות בעקומת ההיצע, חלקן לא יציבות, המונעות אפשרות כלשהי להסביר (שלא לדבר על לחזות) את תוצאות השוק. עקומת ההיצע מצדה, עשויה להנחיל קלון לכוהנים הניאו־קלסיים משום שאף היא עשויה להשתטח לפתע או אף חלילה לגלוש מטה, במקום לעלות מעלה משמאל לימין כפי שהדוקטרינה מורה. גרוע מכך, במצבים אלה עקומת ההיצע מאבדת את שאריות האוטונומיה שלה ונותרת בלתי מוגדרת, ללא רועה וללא גבולות. גם הסקרים ומחקרי השוק המתחכמים ביותר מבוססים על הנחות רעועות וקביעות חסרות בסיס. כשהדבר מגיע לאומדנים מצרפיים של סוגי סחורות שונות, שלא לדבר על מצרפים ענפיים או כלל משקיים (כמו אומדני תמ"ג או מלאי הון של משק מדיני), שם כבר מדובר בהונאה עצמית.

בסופו של פרק 5 נותרנו עם ביקוש, היצע ושיווי משקל ללא הוכחה לוגית או אמפירית לקיומם, וכן נותרנו עם מחירים וכמויות מצרפיים שאינם ניתנים למדידה. כבר לא מדובר במדע, אלא בכנסייה מתמוטטת הנאחזת בשאריות המימון הכבד שאדוני המשטר מעניקים לה.

בסופו של דבר, מדע הכלכלה ולימודי הכלכלה (וספיחיה, כגון לימודי ניהול, ביטוח, חשבונאות ועוד) הינם חסרי ערך, לפחות למרבית בני האדם. התרכזותה של הכלכלה ביחידים "רציונליים" או תועלתניים הינה חסרת תועלת למין האנושי, אם כי מיטיבה להועיל למשטר ההון ולאלו המעוניינים להשתלב בשירותו. היא עוסקת בכפייתיות בחליפין בין יחידים בקונטקסט המתאים בקושי לחברת ציידים ולקטים באמזונס (לפני שהגיעו לשם הפירמות הבינלאומיות). בשם תועלתם של היחידים היא בולמת כל מחשבה ופיתוח תכנון דמוקרטי, ועוסקת ישירות ובעקיפין בתכנון הרווחים והחלוקה-מחדש של קבוצות ההון נגד המין האנושי. אף שהסביבה העולמית עומדת לקרוס לנוכח פעולות הצבר ההון והצורך בתכנון סביבתי כוללני הופך לדחוף, מדעני הכלכלה לא ירפו מהבלימה ולא יניחו לתכנון הומני לצמוח.

התועלת היחידה בלימודי הכלכלה ונספחיה היא שהיא מאפשרת גישה ראשונית להיררכיית הכוח התאגידית-מדינית. התלמיד אמור להגדיל את מחירו המהווך בקרב השליטים ("הון אנושי"). מבחינה זאת, לימודי הכלכלה אינם שונים במהותם מלימודי התיאולוגיה שהיו לב הלימודים האקדמיים בימי הביניים.

ככל שהמשטר הקפיטליסטי התפשט בעולם, כן צמחו תנועות ומפלגות רדיקליות שקראו יתגר על המשטר, וכך גם התפשטה הכלכלה הפוליטית המרקסיסטית. היא מבוססת על תיאוריית הערך של (עודף) העבודה, אשר מרקס שקד על פיתוחה. מרקס חתר לפתח מדע חברתי אלטרנטיבי שיכה במדע הבורגני השליט ויגרום לשינוי תודעתם של העובדים היצרניים, אשר ילכו ויהפכו למהפכנים.

מרקס איבחן את הנטייה של המשטר הקפיטליסטי להסב את היחסים האנושיים למכניים, לכלאם ביחידות מידה סטנדרטיות, כמו יחידות של כסף, זמן, משקל, תפוקה, מיזמונת. מכאן הוא ניסה ליצור תיאוריית ערך שתחשוף את צפונות תהליך התמחור של הסחורה הקפיטליסטית ותחתור תחת תיאוריית המחירים השלטת. הוא אף הבין היטב שכל תיאוריה שתהווה אלטרנטיבה להצבר הקפיטליסטי חייבת להתבסס על תבנית כמותית.

פרק 6 מתאר את התפתחות תיאוריית הערך הכמותית של מרקס ואת הניסיונות הרבים במאה ועשרים השנים האחרונות שעשו יורשיו הניאומרקסיסטים והפוסט-מרקסיסטים לאששה, ללא הועיל. בסופו של דבר, היא התגלתה ככישלון גמור, הן כבסיס ראשוני להבנת המציאות הקפיטליסטית והן כדרך מעשית להחלפת משטר ההון.

תיאוריית הערך הכמותית של מרקס, אשר הייתה אמורה לאמוד את מחיר ההון היא מרכז תיאוריית ההצבר הקפיטליסטי. ממנה משתלשלות ויוצאות התיאוריות על המשברים המחזוריים בקפיטליזם; על הנטייה של שיעור הרווח ליפול; על הלחץ המתמיד להורדת שכר העבודה ועל הנטייה לאבטלה כרונית; על הקונפליקט המעמדי בין השכירים המוכרים את כוח עבודתם לבין בעלי ההון הצוברים את עודף כוח עבודתם; על הפשטת העבודה וניכורו של העובד, על ההתפשטות הבלתי נמנעת של המשטר הקפיטליסטי בעולם ועוד תופעות הייחודיות למשטר ההון. התיאוריה אמורה להיות אלטרנטיבה מדעית לתיאוריות הערך הקלסית והניאו-קלסית, ולמדעי החברה הקונבנציונליים בכללם. בלעדי תיאוריית הערך של העבודה, הדוקטרינה המרקסיסטית

הינה חסרת ערך ונותרת כמו הסיסמאות והמשלים על המחיר בשיווי המשקל בשוק התחרותי שבדוגמות הניאורקלסיות.

הטענה הרווחת בקרב חלק מן המרקסיסטים כאילו מרקס לא התיימר לפתח תיאוריה כמותית אלטרנטיבית של מחירים הינה חסרת בסיס הגיוני והיסטורי. כל התיאוריות שלו על התפתחות הקפיטליזם מבוססות על מחירים. סימן ההיכר הבולט של הקפיטליזם הוא הארכיטקטורה המפותלת של המחירים. אי אפשר לנתח את מחזורי העסקים, את משברי הצבר ההון, את הנטייה לנפילת שיעורי הרווח, את הרווח ושיעור הרווח, את הידלדלות שכר עובדים, את יצוא ההון ואת הצמיחה והמיתון במשטר ההון – ללא תיאוריה כמותית של מחירים.

העובדה שתיאוריית הערך התגלתה כמופרכת הייתה אמורה לחולל בקרב הרדיקלים תפנית. הם היו אמורים לחפש דרך חדשה מן היסוד שתתאים למציאות החברתית והמדעית החדשה אשר מרקס לא יכול היה להתודע אליה. תיאוריה דיאלקטית המתכחשת למציאות מוצאת עצמה מהר חסרת חיוניות. תיאוריה רדיקלית המתכחשת לתבונה הופכת לדוגמה אנטי מהפכנית.

הכלכלה הפוליטית הניאורקלסית (מדע הכלכלה) שגשגה יחד עם האימפריה הבריטית והפכה לדומיננטית ברחבי העולם עם עלייתה של האימפריה האמריקאית. מנגד, שגשגו ברחבי האימפריות תנועות רדיקליות שחיברו את התיאוריות המרקסיסטיות עם שאיפות אנטי אימפריאליסטיות. אלא שכבר בתחילת המאה העשרים הלכו ובלטו יותר מדי תופעות חדשות שהן הליברלים והן המרקסיסטים לא הכירו. התופעות הללו כרסמו בתפיסת העולם התעשייתית שנבנתה על ידי סמית, קונט ומרקס. בין התופעות הבולטות היו, ראשית, עלייתם של הממשלים הגדולים והעסקים הגדולים. אלה פגמו בעולם הניוטוני ההרמוני של הליברלים. שנית, עליית התפיסה המצרפית של המשק והמדינה והתפתחות החשבונאות המדינית, יחד עם טכניקות אמידה סטטיסטיות. אלה חשפו בעיות רציניות בתיאוריות המופשטות של המאה התשע עשרה. לראשונה נאלצו הכלכלנים הפוליטיים, הן הניאורקלסטים והן הניאורקסיסטים, לצאת מן הקליפה התיאורטית ולהעמיד את תיאוריות הערך שלהם במבחן. התוצאות היו קשות לשני הזרמים.

הדוקטרינה הניאורקלסית נאלצה לוותר על התמודדות מדעית עם המציאות במחיר התחרות בתוך בועה אקדמית של עולם פיקטיבי. זהו עולם שבו שוררים תחרות, שוק ואקוויליבריום, עולם של התעלמות קנאית מן המציאות האטטיסטית, הצבאית והתאגידית של המאה העשרים.

הדוקטרינה הניאורקסיסטית לעומת זאת, ויתרה במאה העשרים על התמודדות תיאוריית הערך עם המציאות במחיר הצלחתה המפלגתית-ארגונית של הדוקטרינה הלניניסטית. היא ויתרה על האובייקטיביות המכנית של "חוקי התנועה" של מרקס למען ביצור כוחה של מפלגה והטלת משמעת ברזל על המון "הפועלים" וציינתם לאוליגרכיה של עסקנים לניניסטיים.

פרקים 7-8 מתארים את התהפוכות שעברו שתי הכלכלות הפוליטיות לאורך המאה העשרים. המשבר הגדול של שנות השלושים ועליית בריה"מ לאחר מלחמת העולם השנייה, אילצו את שומרי החומות הניאורקלסטים לספוג את הסדר הקיינסיאני.

קיינס ניסה למצוא דרך לפשר בין אמונתו הניאורקלסית לבין המציאות הקפיטליסטית הסותרת את יסודות האמונה. כניאורקלסיקן ביסודו שנקלע לתרבות רעה, הוא מצא עצמו בתוך סתירה אופיינית בין אמונה בספונטניות של היחידים השרויים באי ודאות בשוק תחרותי שאותו מסדירה היד הנעלמה, לבין ההכרח להשליט סדר דטרמיניסטי שבו הממשל יחליף את היד הנעלמה. הפתרון של קיינס היה לפצל את התודעה הכלכלית לשניים: "המיקרו כלכלה" תמשיך להתנהל על פי עקרונות האמונה בשוק-החופשי-תחרותי של הבעלים, המנהלים, העסקים, הפירמות ו"היוזמה

הפרטית". "המקרו כלכלה", לעומת זאת, תהייה האתיקה של הטכנוקרטים המדיניים. באמצעותה הממשלה "תתערב" במשק. היא תהייה מכשיר ל"ויסות" המשק, בעיקר באמצעות תפריטים ל"ניהול הביקוש".

הסדר הקיינסיאני הפך לחלק בלתי נפרד ממדע הכלכלה במחצית השנייה של המאה העשרים. השפעתו על ניהול המשקים של המדינות המפותחות לאחר מלחמת העולם השנייה הייתה אדירה. "המהפכה המצרפית" השתלטה לחלוטין על התודעה המדינית, והתפריט הקיינסיאני נחשב כחינוכי לשרידות הקפיטליזם בעידן המלחמה הקרה. הסדר הקיינסיאני אף היה בעל השפעה על מדעי החברה שהתפתחו אחרי מלחמת העולם השנייה, בצל מרוץ החימוש והתפתחות טיפוס מדינת המלחמה-רווחה.

אך מאז שנות השבעים, הסטגפלציה במדינות המערב ותחילת השקיעה של שתי המעצמות, בריה"מ וארה"ב, שקע הסדר הקיינסיאני ואת מקומו ירש בהדרגה הסדר המוניטרי החדש-ישן, או כפי שהוא מכונה היום, הניאו-ליברליזם. עלייתה ונפילתה של התרבות הקיינסיאנית מתוארת בפרק 7.

בתחילת המאה העשרים החלה להסתמן תפנית בתיאוריה המרקסיסטית. הקו החדש שאומץ על ידי המרקסיסטים היה אמור להסביר מדוע הקפיטליזם אינו עובר משברים בעוצמה גוברת, כפי שניבא מרקס. הוא אף נועד להבהיר את פשר ההתמתנות שעברו המפלגות הסוציאליסטיות, אשר נראו פחות נלהבות למהפכה ויותר נוטות לרפורמות ופשרות. אבל בעיקר הוא נדרש לספק הסבר לשמרנותם של העובדים המאורגנים במדינות הקפיטליסטיות המרכזיות, אשר העדיפו הישגים בשכר ובתנאי תעסוקה על פני פעילות פוליטית רדיקלית. תפנית זאת הייתה למעשה תחילתה של מגמה המכונה בשם הכללי ניאו-מרקסיזם, כינוי המאפיין את התיאוריות המרקסיסטיות החדשות במאה העשרים, המתוארות בפרק 8.

לאחר הקמתה של בריה"מ, הלכה הכלכלה הפוליטית המרקסיסטית ושקעה בדוגמטיות הסטליניסטית. מיכאל קלצקי היה מהבודדים שניסה להפיח רוח חיים בכלכלה הפוליטית המרקסיסטית, ולהפכה למדע מודרני המסוגל להתמודד עם המציאות שלאחר מלחמת העולם השנייה.

קלצקי מיזג את תיאוריית הקונפליקט המעמדי עם המסגרת החשבונאית הקיינסיאנית ועם התיאוריות החדשות על המבנה האוליגופולי וההתנהגות העסקית בקפיטליזם. הוא היה מראשוני המרקסיסטים שעשה שימוש בשיטות סטטיסטיות ומתמטיות חדשות, אשר נכנסו אז למחקר הכלכלי. אפשר לומר שהכלכלה הפוליטית הניאו-מרקסיסטית המודרנית מתחילה ממנו. תיאוריית "דרגת המונופוליות" שלו היוותה הבסיס לאסכולת "ההון המונופולי" של פול סוויזי ופול בראן (Sweezy and Baran) ותומכיהם בכתב העת *Monthly Review* בשנות החמישים והששים.

הם הציגו תיאוריה כלכלית פוליטית חדשה שהתאימה לדעתם למשטר הקפיטליסטי אשר צמח בעקבות המשבר הגדול ומלחמת העולם השנייה. הם ניסו להסביר את הסתבכותה הגוברת של ארה"ב במלחמות בעולם, ובפרט בווייטנאם, כנובעת מן הצורך במה שכינו "ספיגת העודף". משמעות צורך זה היא שמרכז הכובד בקפיטליזם עבר מתהליך הייצור, או מ"צד ההיצע", אל תהליך מימוש העודף, או אל "צד הביקוש". על פי הסברם, תהליך ההצבר מבוסס בקפיטליזם המבוגר על "מיחזור העודף", ואת מקומם של המשברים המחזוריים ברווחיות שתיאוריית מרקס התמקדה בהם, ירשה נטייה כרונית לסטגנציה ול"תת צריכה".

תיאוריית ההון המונופולי ומנגנוני ספיגת העודף נראו כמסבירים את מה שכונה "ניאו-אימפריאליזם" בשנות החמישים והששים. אולם מאז שנות השבעים הוליד הניאו-מרקסיזם כמה צאצאים, חלקם חוקיים למחצה, שהידועים בהם היו אסכולת "התלות" של גונדר פרנק, סמיר אמין, ארגירי עמנואל ואחרים, ובעקבותיה אסכולת "המערכת העולמית" של עמנואל וולרסטיין, ג'ובאני אריגי וחוקרים אחרים ממכון ברודל.

הרקע להתפתחות אסכולות אלה היה האכזבה ששררה בקרב השמאל החדש הן מן הסטליניזם ומבריה"מ והן מההתפתחות הכלכלית הפוליטית במדינות שהשתחררו מעול האימפריאליזם. האסכולות החדשות שיחזרו את נתיב "העודף העולמי", שנסחט מן "הפריפריה" ונשאב אל "המרכז", אשר הלך והתפתח בעוד שהפריפריה קפאה והתנוונה. וכך התגבשה בהדרגה המוסכמה שהקפיטליזם התפתח למן המאה החמש עשרה, בעיקר מאז כיבוש אמריקה, לאורך נתיבי העודף, ושהוא לא היה יכול להתפתח אלמלא השוד השיטתי של המושבות לאורך ההיררכיה של "המרכזים" ו"מרכזי המשנה". פרק 9 מתאר את הניסיונות ליצור היסטוריוסופיה רדיקלית חדשה שאמורה לרשת את ההיסטוריה המרקסיסטית המיושנת, שנכתבה מפרספקטיבה אירו-סנטריסטית. אחת התיאוריות המרכזיות שרווחו בקרב האסכולות הניאו-מרקסיסטיות מאז תחילת המאה העשרים ועד היום היא אודות הזיקה בין התרחבות פיננסית שעוברים משקים קפיטליסטיים לבין נטייתם להתפשטות צבאית, ואלה כרוכים בשקיעתו של מחזור הגמוני. כך פירשו בזמנו את האימפריאליזם הבריטי בסוף המאה התשע עשרה וכך בין השאר פירשו את פלישות צבא ארה"ב ומלחמותיו במזרח התיכון במאה העשרים ואחת. תופעה בולטת של "הפיננסוֹזִיזְצִיָה" במאה העשרים ואחת, על פי הרדיקלים, היא הגידול המהיר בזרימה של הון החוצה גבולות לאומיים. אבל לפי ניתוח הנתונים בפרק 9, נראה שלא פעם אפילו תיאורטיקנים ידועים מקרב הרדיקלים, לא פירשו נכונה את המציאות המשתנה. בחינה מחדש של התיאוריה הזאת בגלגולה החדש על "מחזורי ההגמוניה" ודמומיהם הפיננסיים מראה, שהקשר פיננסי-אימפריאליזם אשר נרקם בתחילת המאה העשרים, היה אטרקטיבי אינטלקטואלית ואולי אף משמעותי להבנה כלכלית פוליטית של העולם דאז, אולם כיום הוא נראה מופרך אמפירית וחסר משמעות תיאורטית.

עם שוך מלחמת וייטנאם וההתפכחות מהסיקסטיו, התעוררו מגמות חדשות בקרב המרקסיסטים, בעיקר באירופה, שכללו בחינה מחדש של אסכולות "התלות" ו"המערכת העולמית" על נספחיהן המרובים. הוויכוח עם אסכולות התלות עורר מחקרים חדשים על מקורו של הקפיטליזם. האם הוא החל את דרכו כאשר התמסדה מערכת מסחרית עולמית, או בעת שנצרו תנאים מסוימים שמהם הוא היה יכול לצמוח – כמו המבנה המעמדי ויחסי הייצור שהיו ייחודיים לאירופה? האם התנאים הללו התקיימו באירופה בלבד, או שמהם היו קיימים במקומות אחרים בעולם ורק הכיבושים האירופיים הקדימו ומנעו את צמיחתו של הקפיטליזם במקומות האחרים?

בסופו של דבר, השאלות הללו הובילו לבחינה מחדש של הנחות יסוד ומוסכמות מקודשות במרקסיזם, בעיקר שאלת קדימותם של "התנאים החומריים" ויחסי הייצור לפעילות הפוליטית ול"מבנה העל" הותודעת. שאלות אלה הלכו והתחדדו ככל שהנביאים הפוסטיסטיים הצליחו להוביל את זרמי המחאה במאה העשרים ואחת.

וכך קרה שדווקא בעשורים האחרונים, עם התחזקות הקפיטליזם העולמי, הלך וגווע המחקר הרדיקלי על מרקמי ההון. העיונים "הביקורתיים", עם או בלי דקונסטרוקציה, הינם מבישים בבנאליותם, חסרי שמץ הבנה ויצירתיות, ונראים חסרי אונים מול הקפיטליזם. לא תמצא אצלם מאומה מלבד סיסמאות נגד "כלכלת שוק", נגד "אליטה פיננסית הגמונית לבנה", "הדרת הפריפריה

המזרחית" ועוד מיני כרזות גזעיות. אין פלא שהאדונים אוהבים לסכסד הוצאות לאור ו"מכונני מחקר" מהסוג הזה.

2.1 הכלכלה הפוליטית החדשה: הון-כוח

כל תשעת הפרקים הראשונים בספר עוסקים בביקורת הכלכלה הפוליטית, הממסדית והרדיקלית. הפרקים האחרונים מוקדשים לכלכלה פוליטית אחרת לחלוטין: כלכלה פוליטית שאנו יצרנו. היא מבוססת על תיאוריית הון חדשה, על תפיסה שונה של המשטר הקפיטליסטי בכללותו ועל דרך פוליטית אחרת להסרתו.

בתחילה, בפרק 10, התיאוריה מוצגת בתמציתיות ומשם אנו מתחילים להיכנס לעומק התיאוריה ולתיאוריות המסתעפות ממנה. בשלושת הפרקים הבאים אנו ממשיכים לחוג סביבה ולצלול לתוך התופעות החשובות בעידן הנוכחי, ולבסוף, בפרקים 14-15, שבים לתיאוריות המרכזיות של ההון ולמשברי ההון.

בניגוד לתיאוריות הניאו-קלאסיות והמרקסיסטיות על כלל סוגיהן, על פי התיאוריה החדשה ההון אינו עצם מטריאלי ואף לא תהליך ייצור כלכלי. הוא אינו אמצעי ייצור או מלאי של מכונות, ציוד ומכנים, ואף לא צבירת ידע וטכנולוגיה. הוא אינו אוסף של יחידות תועלת ואף לא הצבר של שעות עבודה יצרניות המשוקעות ב"סחורות הון".

על פי התיאוריה החדשה, ההון הוא מוסד השליטה המרכזי של המשטר הקפיטליסטי. משטר זה אינו מערכת ייצור וצריכה, או משטר של "כלכלת שוק", או של "תרבות כלכלית", או של "הגמוניה אירו-סנטריסטית". המשטר הקפיטליסטי הוא אופיי-כוח (mode of power) מסוג חדש יחסית בהיסטוריה של המין האנושי – משטר שהתגבש רק במאות השנים האחרונות. ההון הוא מוסד מרכזי של יחסי שליטה, המאפשר בין השאר לשלוט בקווי הייצור, במלאי הסחורות ובעבודה השכירה. הוא אינו מוגבל לבתי חרושת, מפעלים, עובדים שכירים בתעשייה ובבניין, אלא פרוס בכלל מרקמי החברה המדינית כיום. מכאן אף ניתן להבין שההפרדה השלטת בתודעה בין מוסד ההון לבין מוסד המדינה היא מוטעית – שלא לדבר על היגדים אופנתיים כגון "הון תרבותי", "הון אנושי", "הון פוליטי", אשר מצלצלים היטב אולם בסופו של דבר הינם חסרי פשר.

הכלכלה – כלומר העבודה, הידע, הייצור והפריזון – אינה מפיקה רווח. רק היכולת לשלוט בכלכלה היא הסיבה לרווח. הון (מכל סוג – ריאלי, פיננסי, תרבותי ושאר תארים) הינו חסר פריזון ואינו מייצר מאומה. גם טכנולוגיה אינה מפיקה רווחים. לעומת זאת, הבעלות על נכסים טכנולוגיים מקנה לבעלים את הזכות להפקיע הכנסות לטובתם. בעלי ההון, הבעלים התאגידיים, מנהלי הפירמה, אנשי העסקים בני זמננו, אינם רואים בדמיונם יחידות של בתי חרושת, קווי ייצור, מפעלים, מכרות, חומרי גלם, מטוסים, טכנולוגיות או מחסנים המלאים בסחורות שבבעלותם. ההון בעיניהם משקף אך ורק את הציפיות לרווחים בעתיד, אותם ינכסו מכוח הנכסים שבבעלותם. ההון עבורם הוא ההיוון (capitalization) של הציפיות לרווח המוקנה להם מכוח בעלותם על ניירות הערך התאגידיים. היכולת לנכס רווחים אינה נובעת מכושרם של הבעלים לייצר אלא מכוחם לאיים בהשבתת ושיבוש מארג הייצור. מידת היכולת הזאת למנוע, לחסום, לשבש ולהשביט – היא שקובעת את מחיר ההון. מכאן אף מובן שהבעלות התאגידית מקפלת בתוכה בהכרח את הארגונים המדיניים-צבאיים השותפים לכושר האיום, שבלעדיהם אין משמעות ולא קיום להון ולמחירו.

מחיר השוק של פירמה יוכל להמשיך לעלות אך ורק אם "כוחות השוק החופשי" יפעלו, כלומר רק אם המרקם המדיני-משפטי-צבאי ימשיך להתבצר כחלק בלתי נפרד מכושר האיום של הפירמה. מכאן, ההיסטוריה הליברלית (ובסופו של דבר גם המרקסיסטית), לפיה ההון החל מסוחרים ויצרנים שניצבו כנגד שליטי המדינה העריצה, אינה ההיסטוריה של תיאוריית הון-כוח. כוח במשטר הקפיטליסטי מוטבע בקניין הפרטי ובהפרשת הסביבה האנושית בכללותה. בדרך זאת הכוח הופך לסחורה הניתנת לכימות. כך הוא ניתן לפיצול למנות, המופיעות כיחידות מוניטריות אנונימיות ואוניברסליות הניתנות לקנייה ולמכירה. ההון אם כן, הוא כוח שהוסב ליחידות כמותיות אוניברסליות והפך לסחורה.

וכך, למן פרק 10 הולכת ונפרשת תיאוריית הון-כוח, שהיא כלכלה פוליטית אחרת. היא אינה מבוססת על יחידות תועלת או על יחידות עבודה המוצגות בערכים אבסולוטיים. הכלכלה הפוליטית החדשה מבוססת על יחידות כוח יחסיות.

הופעתו של ההון היא כסימבול פיננסי, ואך ורק פיננסי. הוא האל היחיד של המשטר הגורף ומאחד הכול למחיר אוניברסלי אחד. יתר על כן, מתחילתו ההיסטורית, ההון היה אך ורק פיננסי. הוויכוח על מקורות הצמיחה של הקפיטליזם נותר במחלוקת (פרק 9), אך על פי הגישה שלנו, הקפיטליזם החל את צעדיו לכל המאוחר כנראה במאה הארבע עשרה בערי צפון איטליה. שליטי הערים הללו היו הראשונים שהציגו שיטות מימון חדשות לניהול מלחמותיהם. בניגוד לשיטות הפיאודליות הישנות הכבולות לצבא נוקשה, יקר ולא יעיל של אבירים-אצילים, השליטים החדשים שכרו גייסות רגליים וציי מלחמה אד הוק ושילמו להם באמצעות הנפקת אג"ח המגובים בתשלומי מס עתידיים. היה פה צירוף חדש של מרכיבים: צבא יעיל, הוצאות צבאיות מתוכננות, מלווים לטווח ארוך למימון ההוצאות, ריבית מחושבת, הפחתת הסיכון בהלוואה (באמצעות ביטחון בגביית המיסים).

צירוף המרכיבים הללו – מכירת החוב (אג"ח) על בסיס חישוב ההכנסות העתידיות שיזרמו באמצעות הערכת כושר גביית המיסים, כלומר על פי האמון (הקרדיט) בעוצמתו ובכוח אלימותו הסמויה של הממשל לאכוף תשלום מס – הוא התחלת הקפיטליזציה (ההיוון), שהיא הפולחן המרכזי בקפיטליזם. כאן, מנקודה זאת, החל הקפיטליזם. מנקודת המבט של תיאוריית הון-כוח, היוון כושר האלימות והקפיטליזציה של יכולת האכיפה של שליטי עיר-המדינה מהווים נקודת מפנה שממנה צמח אופי-הכוח הקפיטליסטי.

הייצור והצריכה, התרבות והמדינה, הספורט והפנאי כשלעצמם אינם חשובים להון (ולבעליו). חשיבותם נובעת מתהליך הפיכתם להון, כלומר מיכולת השליטה בהם. מידת השליטה מובעת באמצעות מחירים היחסי, והמחיר אינו נקבע באמצעות חליפין בין יחידים או באמצעות ניצול כוח עבודתם של עובדים, אלא על פי יחסי הכוח המשתנים בהיררכיית הכוח (הכוללים כמובן, בין השאר, את מידת כניעתם של העובדים וצנייתנותם של הנתונים).

ההון מאחד את שתי הישויות, הכלכלה והפוליטיקה, שהופרדו בשחר הכלכלה הפוליטית בדמיונם של הוגי "החברה האזרחית" אשר מרדו (על פי סיפורי הבריאה מטעם הקפיטליסטים) נגד המדינה הפיאודלית. במשטר התאגיד-מדיני, הכלכלה והפוליטיקה אינן אלא שני צדדים של אותה מהות: יחסי כוח משתנים בתבנית כמותית הניתנת למדידה.

בניגוד לאופני-כוח קודמים, בהם שררו יחסי כוח נוקשים, סטטיים, אישיים ופרטיקולריים, ייחודו של הקפיטליזם הוא שיחסי הכוח בו הפכו לסחורה סטנדרטית אל-אישית אשר ניתן לקנותה ולמוכרה במחיר אוניברסלי. הקפיטליזם הגיע לבשלותו מראשית המאה העשרים ואחת

משום שאז לראשונה התאפשרה לבעלי ההון קניית ומכירת חלקי בעלויות באופן אוניברסלי בכל רחבי העולם, מתוך חסות תאגידית-מדינית והגנה קנאית על "הזכות הטבעית להשקעה". תודעת הכוח הקפיטליסטית שונה מאידיאות הכוח שרווחו במשטרי הכוח הקודמים. במשטרים הישנים הכוח ניצב כישות עצמאית בעלת איכויות מיוחדות, בדומה לעצמים, לאש ולשמש. כך הוא התקיים בסדר המאגני בעולם העתיק, וכך הוא התנהל בעולם הסטטי של אריסטו. הראשון שהציג את תודעת הכוח החדשה, הדינמית, היה יוהנס קפלר. הוא יצר קוסמוס חדש על חורבות הסדר הפיאודלי והפך את הכוח ליחס כמותי בין יחידות בחלל. הכוח החדש של קפלר אינו אבסולוטי אלא יחסי ליחידות אחרות. הכוח הקפיטליסטי אינו אוטונומי ואינו בעל איכות פרטיקולרית כמו אלי הרעם, השמש והים. הוא אינו משאב או מקור כפי שנוהגים להגדירו במדעי החברה, אלא הוא יחס בלבד. הוא מופיע כיהס בין יחידות בהיררכיה החברתית. השליטה בקפיטליזם נמדדת כיהס בין כוחן של יחידות בעלות (כמו תאגידים, ממשלים, ארגונים, מלכ"רים, גופים בינלאומיים, כנסיות, קבוצות טרור, "קרטלי סמים" או קבוצות פשע מאורגן). יתר על כן, הכוח הקפיטליסטי המתפתח ממיר את יחסי הכוח על תכונותיהם השונות לביטוי כמותי אוניברסלי אחיד – הקפיטליזציה.

הקפיטליזציה היא למעשה תביעת השתלטות עכשווית על ציפייה לזרם רווחים עתידי של בעלי הון הנעים ביהס לקפיטליזציה של יחידות בעלות אחרות. אף אם רשום בתקשורת הקפיטליסטית הרשמית שמחיר ההון (הקפיטליזציה) של תאגיד *Alphabet* הוא 1.2 טריליון דולר, או שאדון ג'ף בזוס "שווה" כ־190 מיליארד דולר, או שבחשבונאות הלאומית של מדינה החברה בארגון OECD רשום 4.5 טריליון יורו תחת הכותרת "מלאי ההון הנקי" – אין להסיק מכאן דבר על כוחה של אותה יחידה ארגונית או על כוחו של אותו יחיד, משום שכוח אינו עומד כמהות אוטונומית הנמדדת במונחים אבסולוטיים. כוחם מקבל משמעות רק אם הוא נמדד יחסית ליחידות כוח אחרות. מהות הקפיטליזציה היא תמיד דיפרנציאלית.

כלומר, הקפיטליסטים אינם עסוקים ב"מיקסום רווח" מסתורי (על פי האגדות הניאו-קלאסיות) אלא חותרים "להכות את הממוצע" (to beat the average), והממוצע הזה הינו ממש: הקפיטליסטים מודדים את הונם ביהס לשיעור הקפיטליזציה של הקפיטליסטים האחרים, והתוצאה היא שיעור הקפיטליזציה הדיפרנציאלי. זהו הציר המרכזי המניע את תהליך הצבר ההון, ומשמעותו – החתירה של קבוצות בעלות לחלק-מחדש את השליטה בחברה האנושית ביהס לבעלי ההון האחרים. כדי לצבור דיפרנציאלית, על קבוצות ההון להגדיל את מחיר ההון (הקפיטליזציה) שלהן יותר מהר מקצב ההתייקרות "הנורמלי" של ההון, או להאט את ירידת מחיר ההון שלהן ביהס לקצב ההתכווצות "הנורמלי" של ההון, כלומר לדאוג שיפול לאט יותר מנפילת הקפיטליזציה של האחרות. בקצרה, על קבוצות ההון להגדיל את המכפלה/מנה שמתקבלת ממשוואה של שלושה איברים: רווח עתידי דיפרנציאלי, היפ דיפרנציאלי וסיכון דיפרנציאלי. זה הביטוי הכוחני של ההון המגולם במחירו ובמרכיבו הדיפרנציאליים:

$$\text{מחיר ההון הדיפרנציאלי} = \frac{\text{רווח עתידי דיפרנציאלי} \times \text{היפ דיפרנציאלי}}{\text{דרגת סיכון דיפרנציאלי}}$$

בציר המרכזי של המרוץ אחר הגדלת הקפיטליזציה הדיפרנציאלית ניצבות קבוצות ההון הדומיננטי. מדובר בקואליציות תאגידיות-מדיניות המעצבות את היררכיית הכוח. המרוץ אחר הגדלת ההצבר הדיפרנציאלי מתקיים ברמת הסקטורים, המדינות, האזורים והעולם כולו. הוא משתקף במאבק

שמנהלות קבוצות ההון הדומיננטי נגד קבוצות הון נחותות מהן בהיררכיה ונגד שאר החברה האנושית. כך ניתן לייחס את הקפיטליזציה של אמאזון לקפיטליזציה של קבוצות ההון פייסבוק, גטפליקס, גוגל. קבוצת אלה מצדן עשויות להיות מיוחסת למדד S&P 500, ואילו בית ההשקעות של ממלכת כוית עשוי לייחס עצמו אל *S&P BSE 500 Shariah index*. כל אחד מיחסים אלה של הקפיטליזציה הדיפרנציאלית הינו למעשה מדד כמותי של כוח – הכוח של יחידת בעלות ושליטה ביחס ל"יתד" כוח מסוים.

בכל מוסדות הכוח של הציביליזציה הקפיטליסטית, ההצבר הדיפרנציאלי התפתח לפולחן מקיף של סימבולים יחסיים – מדירוג מכפילים של מגיות ועד לדירוג סיכונים של מדינות המנפיקות חובות. פירמות גדולות מציגות את הביצועים היחסיים שלהן בדירוגים עונתיים. מנהלי קרנות מתמנים ומפוטרים על בסיס הביצועים הדיפרנציאליים שלהם, כלומר האם הדביקו את גידול הרווחים הממוצע של הקרנות האחרות או שמא כשלו במרוץ. כך גם דירוג עסקי תרבות ופנאי, דירוג אוניברסיטאות וקבוצות ספורט, שווי אמנים וספורטאים.

עד כאן ברור שקיים ההבדל אשר אינו ניתן לגישור בין תיאוריית ההון-ככוח לבין שתי תיאוריות ההון הרווחות – הליברלית והמרקסיסטית. אין בסיס משותף כלשהו בין תיאוריית הערך של הכוח (הדיפרנציאלי) לבין תיאוריות הערך של התועלת (השולית) והעבודה (המופשטת).

ההבדל בולט עוד יותר כשעוברים לצד השני של מחזורי צמיחת ההון – משברי ההון. כפי שראינו כבר בתחילת פרק זה, טווח התנודות של מחירי ההון הלך וגדל במרוצת המאה העשרים, והמשברים הפכו לחריפים יותר. במאה העשרים ואחת, שוקי ההון ועסקי הפיננסים הולכים ומתרחבים. וככל שהם הופכים לכלי המרכזי בשליטה הקפיטליסטית, המחזוריים יהיו כנראה בעלי טווח תנודות גבוה יותר.

בהסברים הרווחים, מימין ומשמאל, המשבר נובע מאי התאמה גורלית בין הפעילות הריאלית-משקית לבין הפעילות המוניטרית-פיננסית. היחסים המסתוריים בין הריאלי לנומינלי גורמים בין השאר לאינפלציה, לאבטלה, לכוונות פיננסיות ולבסוף להתפקעות הכוונות בצורת קריסת שוקי ההון.

מול הסברים אלה ניצבת תיאוריית הון-ככוח, והיא מציגה סיבות ותחזיות אחרות לחלוטין למשברי ההון. בסופו של דבר, השאלה היא האם ניתן להציג תיאוריה כמותית אמפירית של משברי ההון הניתנת לאימות ולהפרכה?

על כך עונים פרקים 14-15. והתשובה הקצרה: אפילו במצב נתוני המידע כיום, המצויים בשליטה ניאוקלסית מוחלטת, תיאוריית הון-ככוח מסוגלת להציג מודלים כמותיים להסבר ולניבוי טובים לא פחות ואולי אף יותר ממיטב המודלים הממוסדים "המוצלחים" של שוק ההון.

3.1 מקץ 20 שנה

בשנת 2001 פרסמנו ספר שכותרתו הייתה: מרווחי מלחמה לדיבידנדים של שלום בהוצאת כרמל. הדברים שכתבנו אז בפתח המהדורה השנייה תקפים אף היום. אנו מציגים אותם כלשונם.

"... הספר נראה כמקדים במקצת את זמנו. הוא נכתב כבר בתחילת שנות התשעים אלא שלא נמצא מי שיוציאו. הוא לא היה ראוי. הוא היה כתוב בפשטות ומבחינות רבות הוא היה ספר גס. הוא לא היה ספר אקדמי. הספר התגלגל כשש שנים עד שנמצא לו מו"ל."

היה זה בעליה של הוצאת כרמל הירושלמית, אשר נאות להוציא את הספר ללא תנאים מוקדמים, ללא צנזורה וללא סבסוד אקדמי.

וכאן אנו נוגעים בפצע המתגלה עד מהרה כנמק חשוך מרפא.

הקורא בן זמננו תוהה לא פעם, הכיצד ספרים בלתי־מוכנים לקוראים ולכותבים כאחד, גודשים את המדפים ואת האתרים. כיצד אין בנמצא ספר בהיר, פשוט, מדעי; ספר חדש, עם הסבר מקורי, צליל חדש, ללא סיסמאות שגורות; בלי הבליל הבנאלי והיומני, היודע־כל. מדובר כמובן במיטב הספרים, כתבי העת והמאמרים, המלאים בלהג חסר פשר על "צריכה כוזבת במרחבי החיפזון", על "הבניית השעתוק של האחרות המדומיינת" ועוד מיני "שיחים על העצמת המוחלשים".

התשובה היא פשוטה ולא מתוחכמת: רוב הספרים האקדמיים, אם לא כולם, מסובסדים על ידי האוניברסיטאות, המכונים האקדמיים, מרכזי הפרסום האקדמיים־המדיניים וקרנות המחקר האקדמיות. כל המרצים באוניברסיטאות וחלק מן המרצים במכללות, מצוידים במענקים לפרסום, בסיוע למה שמכונה "מחקר", ובמימון לעריכה, בעזרה לתרגום ולהוצאה לאור. בישראל, רוב המרצים באוניברסיטה, מקבל מדי שנה מענקים שבהם הוא יכול להשתמש להוצאת מה שמכונה בעגה האקדמית בשם "ספר" או להשחיר דפים ב"פרסומים" מטעם מכוני המחקר שליד האוניברסיטה או במכונים מטעם שמוחוץ לאוניברסיטה.

המכונה האקדמית דופקת בשכיריה להפיק "פרסומים". הם נדחפים לפרסם בכתבי עת "מדורגים". הדרוג נעשה על פי רייטינג שהם עצמם, בהד עצמם, בוחרים לבחור. זוהי רשת שלמה של עשרות אלפי כתבי עת והוצאות ספרים הלועסים וגורסים מלים. עוד ועוד מלים מהדהדות וממוחזרות. המלים הינן כלי בלבד. כלי ל"קידום" ביורוקרטי במעלה הרשת ההיררכית של המכונה האקדמית. "התקדמות" עד ל"פרופסור מן המניין", עד "נשיא" "רקטור", "דיקן". "קתדרה", "אמריטוס", "חתן/כלה לפרס". פעמים לעת פרישה מכובדת, מזדמנת מישרת שלל כמו "נשיא מכללה". אולי גם ישיבה צייתנית במועצות אקדמיות, למען שכפול עצמי, כדי לסלק מחבלים וסוטים, למנוע יצירת מדע.

בקצרה: ככל שהרווחים האקדמיים גדלים – כן הערך המדעי שלהם קטן ושואף לאפס. והספרים? הם נעשים דומים זה לזה עד לעייפה. שהרי הריקנות הולכת ומשתווה. וכל זאת נעשה בשם "ההון שלטון" וסיסמאות אחרות שמטעם...

הספר מרווחי מלחמה לדיבידנדים של שלום, פורסם אם כן בהוצאת כרמל. העורך, ישראל כרמל, נאות להוציא ללא תמיכה כלשהי, על חשבוננו ותוך סיכון של הוצאת הספרים שלו. הספר לא לוהה ביחסי ציבור כלשהם. הוא לא "הושק" ולא "קודם" בביקורות. ישראל כרמל, אדם החי בעולם הזה, האמין רק בספר עצמו ולא במדומה ספר או במותגי ממשות. ההוצאה לאור מצאה חן בעינינו ממבט ראשון. בהוצאות אחרות, ראינו עסק. ראינו קורפורציה. נתקלנו במטריקס הקפיטליסטי, עליו הספר שלנו כתב לראשונה בישראל. צפינו בכני אדם נמרצים, מחשבים משוכללים, שולחנות מבחיקים, טלפונים מצטלצלים. היו שם מזכירים, לשכות, פקידים, חשבים, מנהלים. אבל ספר, ולו אחד, לא ראינו.

"ספרים?" – עיקם מנהלון אחד בבתר את שפתיו – "יש בלי סוף בחנויות".

אבל אצל כרמל מצאנו עולם אחר: עלינו לקומה עליונה במתחם תעשייתי רועש. מצאנו שם סדנה. בית מלאכה. ליד שולחנות־עבודה עמוסים, הסבו עובדי ספר, אומנים, מתרגמים, עורכים, משכתבים, מעמדים. ישראל כרמל ישב בקישון עמוס בספרים; ענה לטלפונים,

העביר שיחות לעובדים, ותוך כדי כך ערך ספר. וסביב־סביב, בכל אשר פנינו היו ספרים. ועוד ספרים. וככל ששקענו פנימה, לחדרים האחוריים, לפאתי המחסן, חזינו בספרים, הוקפנו בספרים. היו שם ספרים מכל הסוגים. חדשים ונשכחים. נשמנו מלוא הריאות ניחוח ספרים. בושם דבק וריח דפוס. מצאנו שם תרגומים עתיקים ומהדורות חדשות, חלקן עדיין ארוזות בנייר ריחני. הגענו לארץ המכורה. באותו יום חתמנו על החוזה.

הספר יצא ללא הודעות מוקדמות, ללא השקה והסערה, ללא הבניה ויחצנה, ללא "יחסי ציבור". משום שספרים אינן זקוקים לא לציבור ולא ליחסים. הם זקוקים לקוראים. הם זקוקים לכותבים. הספר יצא בחשאי, ללא ביקורת מוזמנת. ללא הפצה. ללא "מסע". וכאן, אנו נוגעים בנמק פעם נוספת.

קנאי השוק החופשי והיוזמה הפרטית נצחו ללא ספק. עד כדי כך הגיע ניצחונם, עד שבשנת 2001, סטימצקי, אותה רשת במטריקס, שלטה בשני שליש מחנויות הספרים. הספר שלנו נעלם אי־שם במבוכי חנויות סטימצקי. הוא נעדר מהמדפים. ניתן היה לקנותו רק בהזמנה מפורשת. הוא היה נעלם נוכח. הוא לא הופיע בשום מודעה; בשום פרסומת; לא בעיתון ולא בכתב עת. נפקד זכרו מהאוניברסיטאות. הוא לא זכה לימי עיון, לביקורת אקדמית. הוא היה אפוף שתיקה. הבניה מחסומית כזאת כאילו. ולמרות כל זאת, הספר נמכר בקלות. שמעו עבר מפה לאוזן. הוא הוזמן ונקנה בלהיטות. רבים פנו להוצאה לאור, נסעו במיוחד כדי להשיג את הספר. אלף עותקים נמכרו תוך כמה חודשים. לא "במצע". לא בהנחות. זה היה ניצחון קטן למדע, לתבונה.²⁹

לאחר כמה שנים, ב־2007, יצא הספר בהוצאת פרדס במהדורה מורחבת. לספר התווספו הקדמה על ההיסטוריה של הכלכלה הפוליטית, ואפילו ששק בפלישה לעירק ("מלחמת המפרץ השנייה") וכותרתו הייתה "מלחמת תרבויות או הצבר הון". פרדס הינה הוצאה לאור כלבנו. לא הופתענו כשנודע לנו, כי בעליה של פרדס עבד אי פעם אצל כרמל. דברים טובים אינם מתכלים. מיותר לומר, שהספר יוצא שוב ללא סיבסודים, מסעות יחצנות ו"ימי עיון" למיניהם. דברים טובים אינם קשורים לנוכלויות.

הספר הנוכחי שיוצא בהוצאת פרדס אינו מיועד לכלכלנים, לחרדים ולשאר אנשי אמונה. הוא מיועד לבני אדם בעלי מחשבה פשוטה המעוניינים בהגיון ובמדע. ואכן, אלה שהתעניינו בתיאוריה שלנו, כתבו ביקורות בעלות ערך וניהלו עמנו דיאלוגים פוריים היו בעיקר אנשי מדע, מהנדסים ובני אדם יצירתיים. אחד הערבים המסקרנים ביותר שחווינו היה בחברתו של פרופסור קלמן אלטמן, מרצה לפיזיקה בטכניון (נפטר ב־2021), שלא התבייש וזימן עצמו לפגישה עמנו וניהל עמנו דיאלוג שהתפרש על כלל מרכיבי תיאוריית הון ככוח והמסקנות היישומיות העולות ממנה.

הספר מוקדש לחברנו עקי, הוא עקיבא אור, אשר הכיר לנו את עולמו של קורנליוס קסטוריאדיס, פילוסוף המהפכה לדמוקרטיה ישירה, או "האוטונרכיה" כפי שעקי כינה אותה. ואכן, כפי שהקוראים ייווכחו, האוטונרכיה מקופלת בכל שכבותיה של תיאוריית הון־כוח.